
Protinádorová a Podpůrná léčba

Epidemiologie nádorů

Pořadí nejčastějších příčin smrti
r. 2001 ÚZIS

1.	nemoci oběhové soustavy	53%
2.	nádory	26%
3.	poranění , otravy	6%
4.	nemoci dýchací soustavy	4%
5.	nemoci trávicí soustavy	4%
6.	ostatní	

Úmrtí podle lokalizace nádoru
r. 2001 ÚZIS

1.	plicní nádory	33,8%
2.	kolorektální karcinom	23,7%
3.	nádory prsu	11,0%
4.	nádory žaludku	8,3%
5.	nádory slinivky břišní	8,1%
6.	nádory ledvin	6,3%
7.	nádory prostaty	6,2%
8.	nádory vaječníků	4,1%
9.	nádory hrdla děložního	2,4%

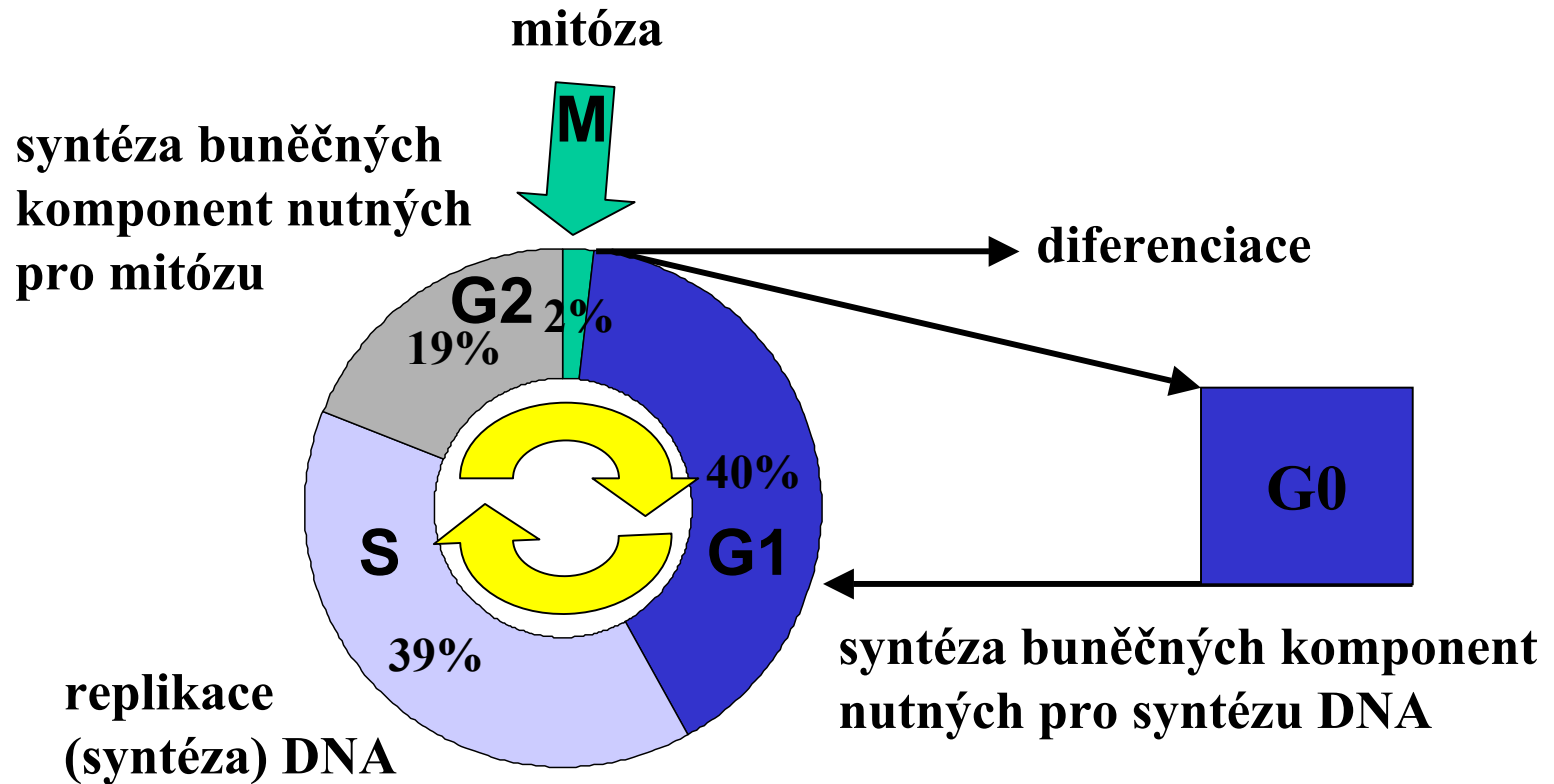
Onkologické hlášení je povinné

Kinetika buněčného/nádorového růstu

- Buněčný cyklus
  - **Fáze G_0** – stav proliferačního klidu **pRb** fosfoprotein v defosforylované formě. Další proteiny **p107** a **p130**. Jejich fosforylace pomocí **cdk** (1-3) umožní přechod do fáze G_1 .
  - **Fáze G_1** – fosforylace **D-cdk 2-6**. Další postup závislý na dobrém stavu buňky (růst nebo apoptóza – **protein p53** – induktor apoptózy).
  - **Fáze S** – reduplikace řetězců DNA, transkripce do mRNA, proteosyntéza a oprava vzniklých chyb. (cca 80 dělení/1 normální buňka.)
  - **Fáze G_2** – příprava k vlastnímu rozdělení cyklin B
  - **Fáze M** – mitóza – 5 fází (profáze, prometafáze, metafáze, anafáze, telofáze)
  - **Cytokineze** – zaškrcení buňky v místě středu mezi póly dělicího vřeténka a rozdělení na dvě dceřiné buňky.

Buněčný cyklus

Regulace buněčného cyklu:

Pozitivní – cykliny, CDK a růstové faktory, negativní – pRb, p53

Nádorový růst (I)

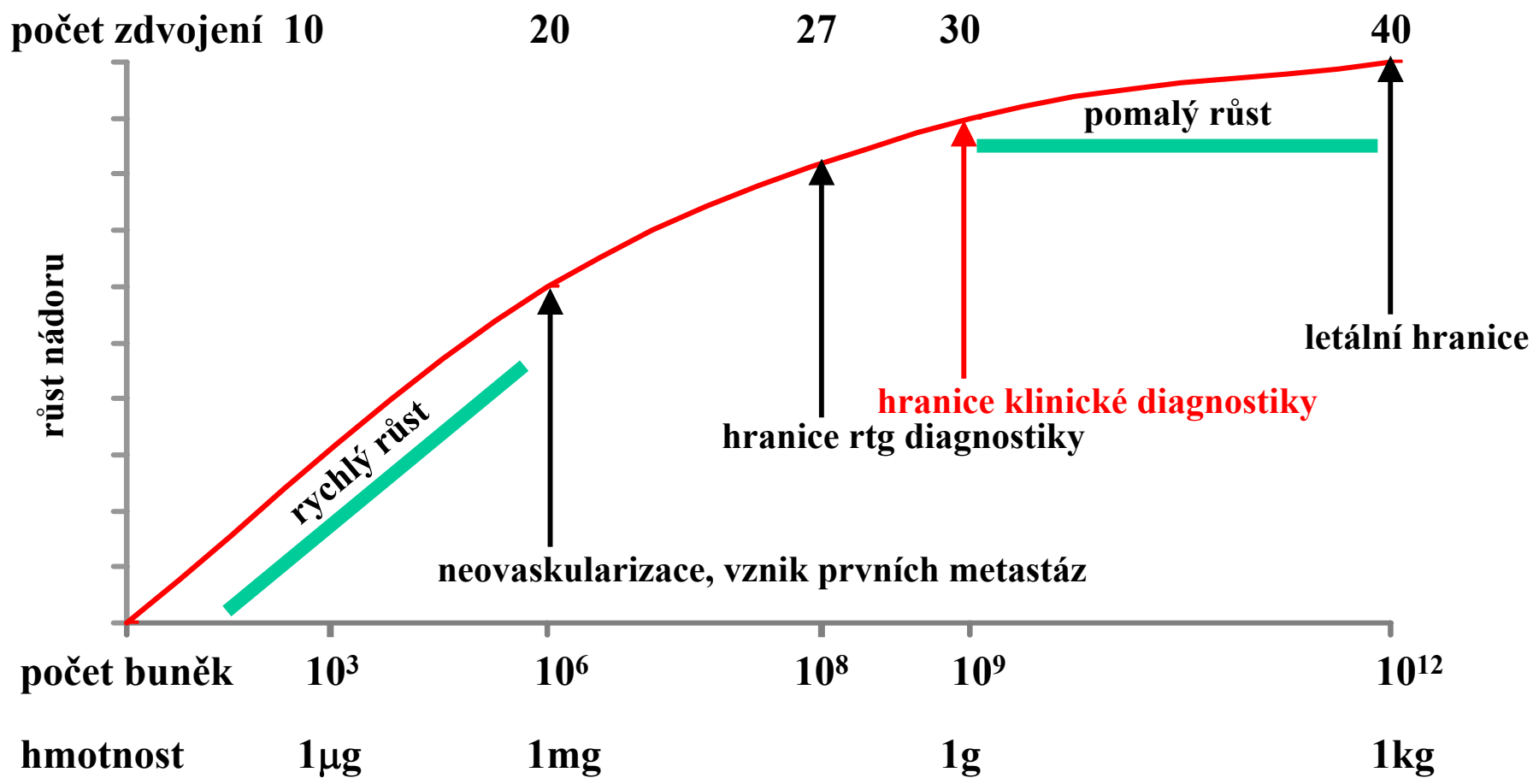
- Nádorový růst je buněčná proliferace, která se vymyká zákonitostem růstu zdravých tkání.
  - Nekontrolovatelná proliferace
  - Dediferenciace a ztráta funkce
  - Invazivita
  - Metastazování
- Vznik nádorového růstu jako alterace
  - Funkce růstových faktorů
  - Funkce cyklinů a CDK
  - Syntézy DNA a zvýšení exprese onkogenů
  - Vlivu negativních regulátorů ve vztahu k mutacím a supresorovým genům

Nádorový růst (II)

- Mechanizmy nekontrolované proliferace
  - Extracelulární signály (onkogeny) např. **růstové faktory**
    - Trombocytární růstový faktor – **PDGF**
    - Vaskulární endoteliální růstový faktor – **VEGF**
    - Epidermální růstový faktor – **EGF**
  - **Receptory** na buněčné membráně např.
    - **c-erb** – epidermální růstový faktor **EGF/EGFR**
  - **Intracelulární transdukce signálu** např.
    - Cytosolová – protoonkogeny **ras**
    - Jaderná – protoonkogen **c-myc** transdukce dává podnět k opakovanému dělení.
  - **Buněčný cyklus**
    - Produkce cyklinů a CDK

Nádorový růst v závislosti na počtu zdvojení

Protinádorová léčba

- Cytostatika
  - Hormony a antihormony
  - Retinoidy a další induktory diferenciacce
  - *Bioterapeutické přípravky*
  - Inhibitory osteolýzy
-
- Antidota a protektiva
  - Podpůrná léčba

Rozdělení cytostatik

Podle kategorií

Antimetabolity

Alkylační látky

Protinádorová antibiotika

Rostlinné alkaloidy

Ostatní

Rozdělení cytostatik

Podle působení na buněčný cyklus

Fázově specifická

Vinka alkaloidy – mitóza
Hydroxyurea, MTX, ara-c – S fáze
5-FU – G1 a S fáze

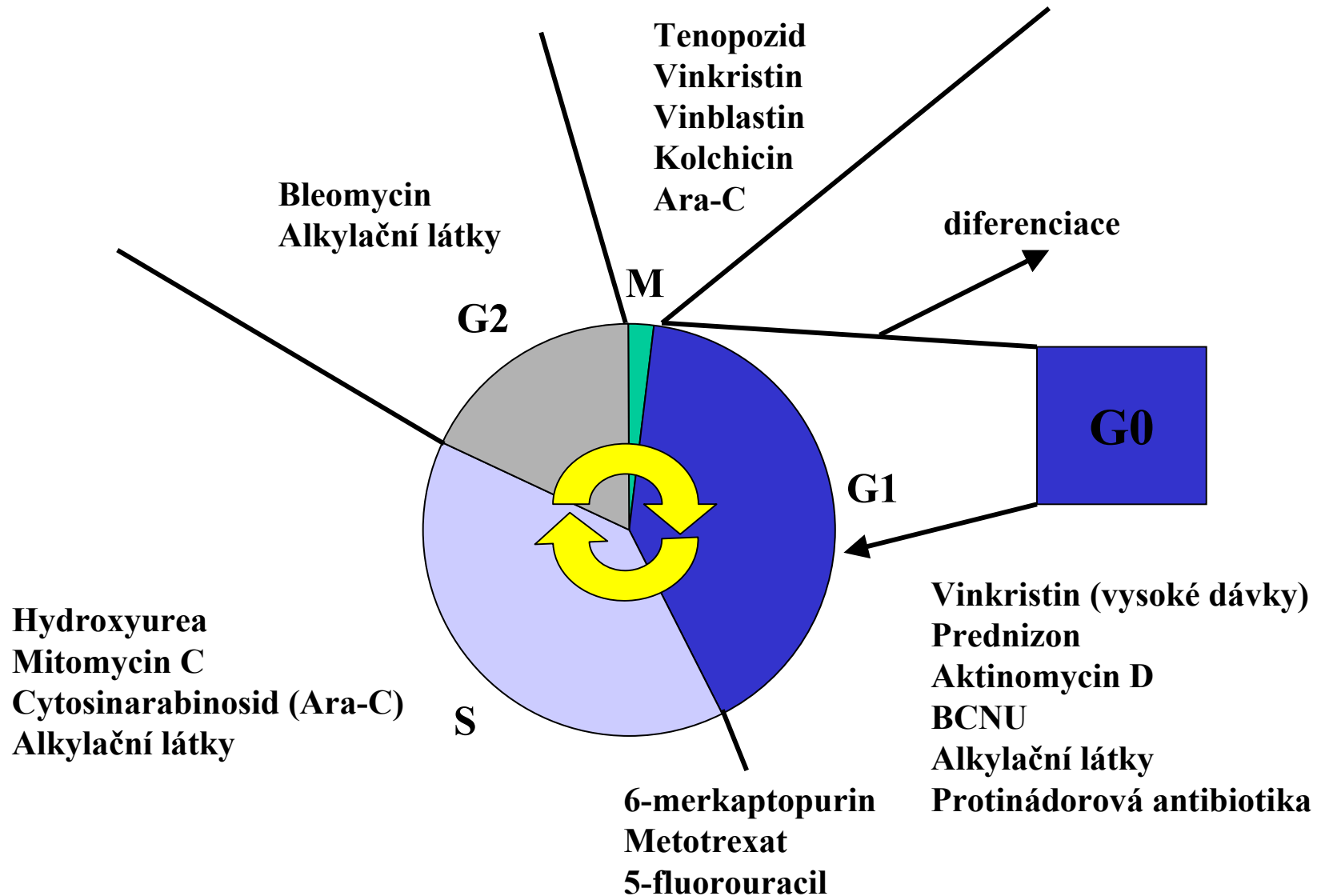
Cyklus specifická

Alkylační činidla, doxorubicin, DDP – všechny fáze cyklu

Cyklus nespecifická

Bleomycin, deriváty nitrózourey – nezávislá na cyklu

Zásah cytostatik do fází buněčného cyklu

Mechanismus účinku cytostatik

- Inhibice syntézy nukleových kyselin
- Poškození struktury nukleových kyselin
- Alterace mikrotubulárního proteinu
- Inhibice proteosyntézy
- Kombinované účinky
- Poškození buněčné membrány

Antimetabolity

- Možnosti inhibice syntézy nukleových kyselin
  - Přímá inhibice reakcí intermediálního metabolismu
  - Inkorporace antimetabolitů za vzniku defektních řetězců nukleových kyselin
  - Inhibice metabolických reakcí mechanismem zpětné vazby
  - Třídění antimetabolitů podle substrátů

Antimetabolity

- Antifoláty
- Antipyrimidiny
  - Uracil – fluorované pyrimidiny (5-fluorouracil)
- Antipuriny
  - Guanin – hypoxantin
  - Adenin – adenosinu
- Inhibitory ribonukleosid reduktázy
  - hydroxyurea

Antimetabolity - Antifoláty

- Metotrexat (MTX)
- Trimetotrexat
  - Inhibitory dihydrofolátreduktázy znemožňující redukci dihydrolistové kyseliny na tetrahydrolistovou.
  - Průnik do buněk aktivním transportem
  - U nádorových buněk s porušeným transportním mechanismem pro foláty dochází k rezistenci
  - Rezistenci lze překonat podáním velmi vysokých dávek MTX kdy difunduje do buněk pasivně.

Antimetabolity - Antipyrimidiny

- 5-fluorouracil (5-FU)
  - Režimy
    - FOLFIRI – 5-FU + Folic acid + Irinotecan (mamma)
    - FOLFOX – 5-FU + Folic acid + Oxaliplatin (mamma)
    - IFL – 5-FU + Irinotekan (solidní tumory)
- Cytosin arabinosid (Ara-C)
- Gemcitabin
- Kapecitabin

5-FU → 5-FUMP → FUTP a/nebo FdUMP

1. FUTP – inkorporace do DNA a její alterace
  2. FdUMP (fluorodeoxyuridinmonofosfát) inhibitor thymidylátsyntetázy – blokuje syntézu DNA
- MTX potencuje účinek antipyrimidinů

Antimetabolity - Antipuriny

- 6-merkaptopurin
- Thioguanin
- Azathioprin

1. Působí ve formě inhibice syntézy purinů de novo
2. Působí ve formě nukleotidtrifosfátu působí jako falešné prekurzory

Antimetabolity - Antipuriny

- Adenozinová analoga
  - Fludarabin
  - Kladribin
  - Deoxykoformycin

Antimetabolity - Inhibitory ribonukleotid reduktázy

- Hydroxyurea
  - Diarylsulfonylurea
- Nemají strukturní podobnost s prekurzory nukleotidů
1. Blokují ribonukleotidreduktázu čímž zastaví syntézu DNA
  2. Blokují reparaci poškozené DNA

Alkylační látky

- Mechlorethamin
  - režim MOPP: non-Hodgkinský lymfom (NHL)
(**m**echlorethamin – vinkristin/**o**nkovin – **p**rednison – **p**rokarbazin)
- Chlorambucil
- Melfalan
- Oxafosfiny
- Deriváty nitrozourey
- Busulfan
- Estramustin
- Tetraziny
- Nezařazené

Alkylační látky

- Poškození struktury a funkce nukleových kyselin - inhibice replikace, transkripce, translace
  - Alkylace
    - Prostá substituce (substituce bází např. N₇ guaninu nebo esterifikace fosfátů)
    - Bifunkční substituce (nutnost 2 funkčních skupin schopných reakce vazba mezi sousedními guaniny téhož nebo vedlejších řetězců)
    - Při alkylaci může dojít k depurinaci a rozštěpení řetězce DNA (radiomimetický efekt)
    - Rezistence na alkylační činidla
      - Nadměrnou produkci endonukleáz (schopnost reparece vadných DNA)
      - Zvýšení obsahu proteinů s SH skupinami které se váží na alkylační I.
      - Rozdíly v transportních mechanismech a vlastnostech alkylační funkční skupiny

Alkylační látky - Oxaforiny

- Cyklofosamid
  - režim CHOP (**c**yklofosamid + doxorubicin + vinkristin/**o** + **p**rednizon – NHL, B-CLL)
- Ifosamid
- Mafosamid

Alkylační látky - Deriváty nitrozourey

- Karmustin (BCNU)
- Lomustin (CCNU)
- Fotemustin
- Streptozocin

Alkylační látky - Tetriziny

- Dakarbazin (DTIC)
  - Kombinovaný účinek (alkylační látka + purinový antimetabolit)
- Temozolomid

Alkylační látky - Nezařazené

- Prokarbazin
  - Neklasická alkylační látka

Protinádorová antibiotika

- Antracykliny
- Látky příbuzné antracyklinům
- Bleomycin
- Mitomycin C
- Daktinomycin

Antracykliny - Protinádorová antibiotika

- Poškození struktury a funkce nukleových kyselin - inhibice replikace, transkripce, translace
  - Interkalace (vmezeření)
    - Vznik nekovalentní vazby cytostatika na DNA
  - Možnost inhibice **topoizomerázy II**
  - Poškození buněčné membrány
  - Vznik **kyslíkových radikálů** (superoxidů a peroxidů)
    - Důsledek – kardiotoxicita antracyklinů

Antracykliny - Protinádorová antibiotika

- Doxorubicin
  - Pegylovaný lipozomální doxorubicin (*CAELYX*)
- Daunorubicin
- Idarubicin
- Epirubicin
- Příbuzné látky - Mitoxantron

Bleomycin - Protinádorová antibiotika

- Poškození struktury a funkce nukleových kyselin - inhibice replikace, transkripce, translace
  - Rozštěpení molekuly DNA (radiomometický účinek)
    - **Zlomy** na jednom nebo obou řetězcích DNA
    - Vznik **kyslíkových radikálů** (superoxidů a peroxidů)
    - Současná inhibice ligáz znemožňuje reparační procesy
      - Snížení koncentrace aminopeptidáz vede k postižení plic a kůže

Rostlinné alkaloidy

- Vinca alkaloidy
- Taxany
- Kamptotecinová analoga
- Podofylotoxinové alkaloidy

Rostlinné alkaloidy

- Alterace mikrotubulárního proteinu (mitotické jedy)
  - Inhibice polymerace (kolchicin, vinca alkaloidy) zablkuje mitózu v metafázi
  - Inhibice depolymerace (taxany) urychlení tvorby mikrotubulů
  - Výsledek obou mechanismů obdobný – narušení mitózy

Rostlinné alkaloidy - Vinca

- Vincristin
- Vinblastin
- Vindesin
- Vinorelbin (i.v./oral)
  - Výsledkem inhibice jsou nepravidelně rozptýlené chromozomy (explozivní metafáze)
  - Vinca alkaloidy mají rovněž antimetabolický efekt a působí inhibici RNA-polymerázy

Rostlinné alkaloidy - Taxany

- Paklitaxel
- Docetacel (vyšší afinita k mikrotubulům)
  - Pozměněné mikrotubuly vytvářejí svazky nebo nefunkční hvězdice (pseudoasters) – mitóza je prodloužena z 30 min na 15 h
  - Taxany blokují přechod z G_2 do M fáze – radiopotenciační efekt na buňky v nejcitlivější fázi
  - Induktory apoptózy

Rostlinné alkaloidy - Kamptotecin

- Poškození struktury a funkce nukleových kyselin - inhibice replikace, transkripce, translace
  - **Inhibice enzymu topoizomerázy I**, vede k indukci jednovláknových zlomů DNA
  - Topoizomerázy - enzymy, které se podílejí na změnách v prostorovém uspořádání DNA při replikaci
  - Inhibitory topoizomerázy I nepodlehají fenoménu mnohočetné rezistence

Rostlinné alkaloidy - Kamptotecin

- Irinotekan – režimy IROX (irinotekan + oxaliplatina), IFL (irinotekan + FU + leukovorin) – solidní tumory
- Topotekan

Rostlinné alkaloidy - Podofylotoxin

- Poškození struktury a funkce nukleových kyselin - inhibice replikace, transkripce, translace
  - **Inhibice enzymu topoizomerázy II**
  - Protinádorový účinek jen tehdy je-li dostatečná dávka zajištěná opakovaným podáváním

Rostlinné alkaloidy - Podofylotoxin

- Etopozid
- Tenopozid

Nezařazená cytostatika

- Platinová cytostatika
  - Působí podobně jako alkylační látky poškození a inhibici syntézy DNA
  - Způsobuje interkalační vazby mezi řetězci
- Neesenciální aminokyseliny
  - L-asparagináza – inhibitor proteosyntézy vyvolá depleci L-asparaginu. Rezistence na podkladě produkce L-asparaginsyntetázy
- Deriváty akridinu
- Deriváty fosfocholinu
  - Miltefosin – poškození buněčné membrány

Platinová cytostatika

- Cisplatina (DDP)
- Karboplatina
- Oxaliplatina – režimy FOLFOX, IROX (solidní tumory)

Nežádoucí účinky cytostatik

- Bezprostřední – hodiny-dny
  - Nauzea, zvracení, renální insuficience, rash, lokální reakce
- Časná – dny-týdny
  - Leukopenie, trombocytopenie, alopecie, stomatitis
- Oddálená – týdny-měsíce
  - Anémie, plicní fibróza, hyperpigmentace
- Pozdní – měsíce-roky
  - Sterilita, hypogonadismus, sekundární malignity

Hodnocení projevů toxicity podle WHO a CTC NCI

- Stupně toxicity 0 – 4
  - 0 – Žádná / normální stav
  - 1 – Mírná
  - 2 – Nezávažná
  - 3 – Výrazná
  - 4 – Těžká / ireverzibilní /život ohrožující

CTC = Common Toxicity Criteria

Frekvence nežádoucích účinků

- 1/10   velmi časté
  - neutropenie, trombocytopenie, anémie, alopecie, vomitus
- 1/100   časté
- 1/1 000   málo časté
- 1/10 000   vzácné
- 1/100 000   velmi vzácné

Nežádoucí účinky cytostatik

- **Poškození krvetvorby**

- Myelosuprese, granulocytopenie, trombocytopenie, anémie
- většina cytostatik

- **Poškození GIT**

- Malabsorpce, průjemy
- **Nauzea a zvracení**

- velmi silně emetogenní: cisplatina, cyklofosfamid
- silně emetogenní: karboplatina, doxorubicin
- středně emetogenní: etoposid, metotrexát
- slabě emetogenní: busulfan, cyklofosfamid p.o.

Nežádoucí účinky cytostatik

- **Poškození kůže**
  - Pigmentace, celulitida, alopecie, palmo-plantární erytém
  - Alopecie
- **Kardiotoxicita**
  - Arytmie, bradykardie – antracykliny, paclitaxel
- **Plicní toxicita**
  - Intersticiální plicní fibróza – bleomycin
- **Nefrotoxicita**
  - cisplatina
- Neurotoxicita
- Gonadální toxicita
- Oční toxicita – katarakta po busulfanu
- Teratogenita

Nežádoucí účinky cytostatik z pohledu pacienta

- 1. Nausea**
- 2. Zvracení**
- 3. Ztráta vlasů**
- 4. Strach z léčby**
- 5. Strach z pobytu v nemocnici**
- 6. Strach z procedur**
- 7. Dušnost**
- 8. Trvalá únava**

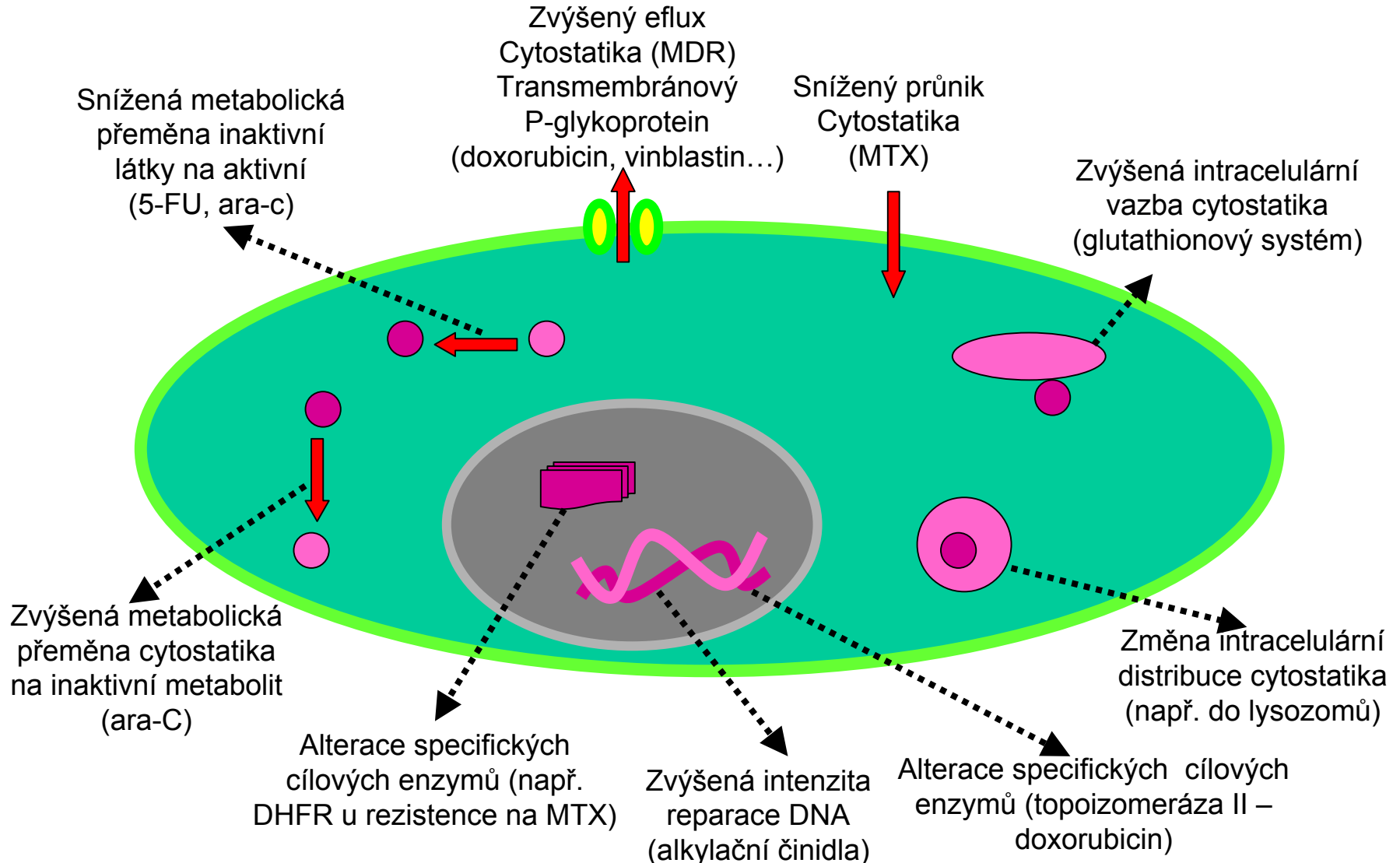
Kumulativní toxicita limitující léčbu

Karboplatina	trombocytopenie
Cisplatina	periferní neuropatie, poškození ledvin
Paclitaxel	periferní neuropatie
Etoposid p.o.	sekundární leukemie, myelosuprese
Vinorelbin	leukopenie
Taxotere	zadržování tekutin
Ifosfamid	leukopenie, anemie, poškození ledvin
Doxorubicin	hand-foot syndrom

Mechanismus vzniku rezistence na cytostatika

- Primární rezistence – nádor a priori necitlivý
- **Sekundární rezistence – získaná**

Zacházení s cytostatiky

- Cytotoxické, mutagenní a kancerogenní látky manipulace s nimi podléhá hygienickým předpisům.
- Standardní postupy pro zacházení s cytostatiky
- Oddělené pracoviště – přípravná, box,
- Zábрана kontaminace osob a prostředí, zásady dekontaminace

Obecné zásady racionální chemoterapie

Cyklické podávání intenzivní terapie + léčebné přestávky

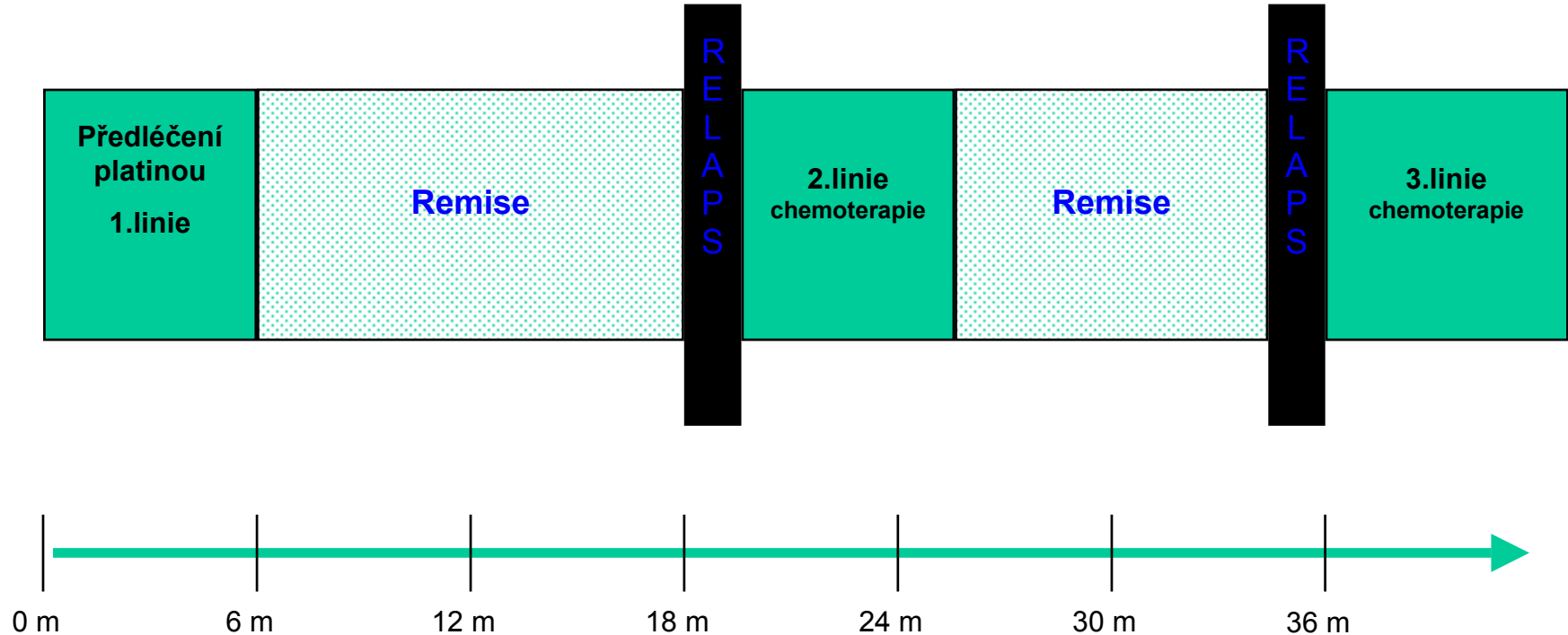
Pravidla pro jednotlivá cytostatika a pro různé typy nádorů

- Zahájení léčby co nejdříve
- Kombinovaná chemoterapie - větší efekt je dosažen kombinací cytostatik s rozdílným mechanismem účinku
Monochemoterapie méně účinná než kombinace
- Dostatečně vysoké dávky
- Cykly - optimální intervaly, buněčný cyklus nádorových buněk, regenerace zdravých tkání
- Dodržovat optimální intervaly mezi léčebnými cykly
- Léčit i po dosažení klinické remise (zbytková populace nádorových buněk)

Obečné zásady racionální chemoterapie

První volba		Druhá volba	
Cytostatika se širokým spektrem účinnosti	Cytostatika s nízkou toxicitou	Cytostatika s úzkým spektrem účinnosti	Cytostatika s úzkým terapeutickým indexem
Antracykliny Cyklofosfamid Nitrózourea Cisplatina Etopozid	Vinca alkaloidy Bleomycin Dakarbazin	Hydroxyurea Cytarabin Merkaptopurin <i>Nová cytostatika</i>	Mitomycin C <i>Nová cytostatika</i>

Léčba progrese onemocnění

Podání cytostatik (I)

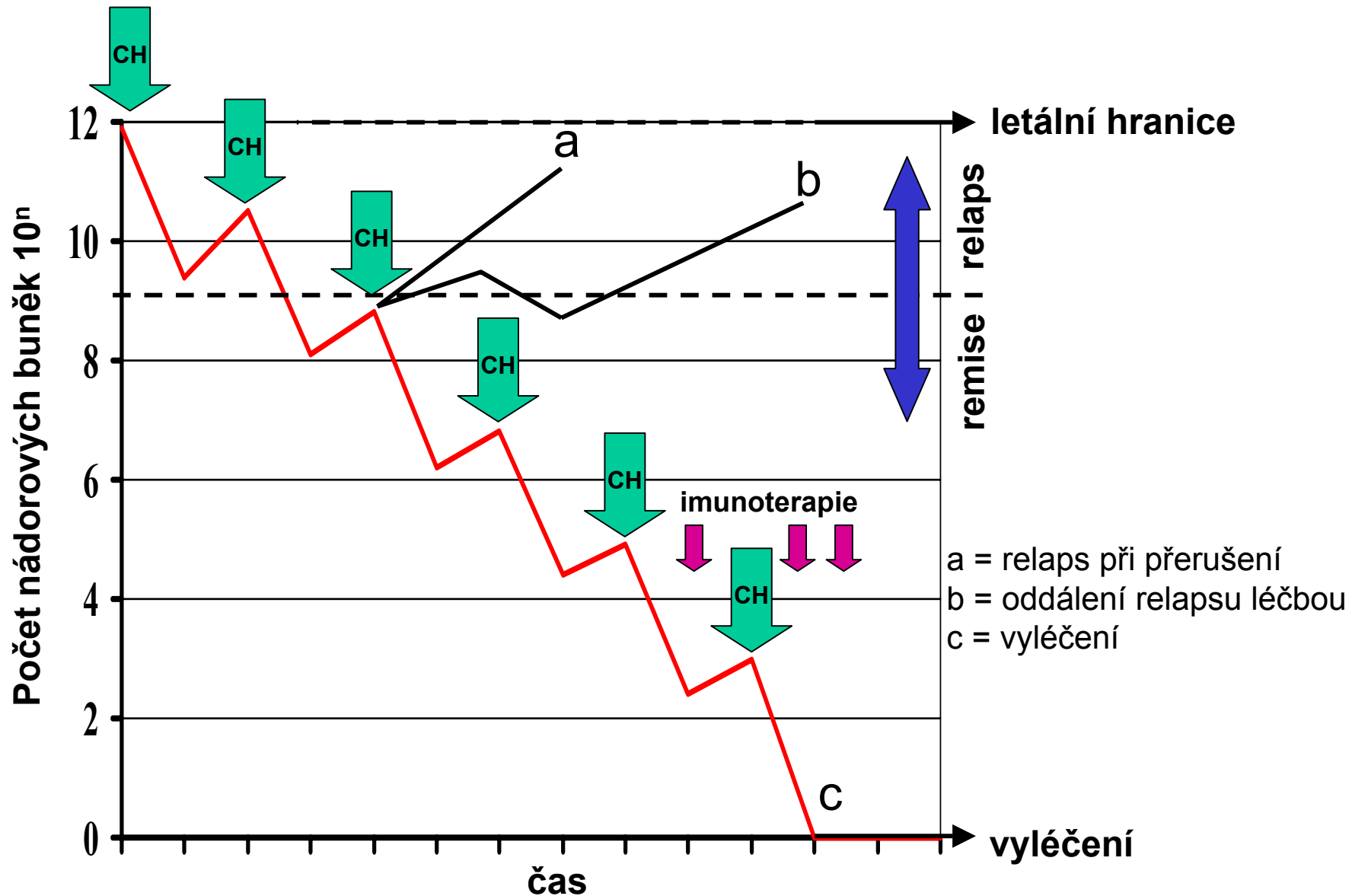
- **Indukční – první útočná léčba, jejím cílem je navodit remisi (několik cyklů kombinované chemoterapie nebo vysokodávková – HD – chemoterapie nutnost potlačení NÚ)**
- **Konsolidační léčba (komplementární cytoredukční) – změna chemoterapeutické kombinace, ovlivnit buňky necitlivé na původní kombinaci**
- **Udržovací léčba – malé dávky k oddálení relapsu (nyní zpochybňována)**
- **Reindukční léčba – pozdní intenzifikace k ovlivnění zbytkové populace**

Podání cytostatik (II)

- Neoadjuvanční - před chirurgickým výkonem nebo před radioterapií
  - Cílem je zmenšení nádorové masy před operací
- Adjuvanční - doplňuje účinnost základní léčebné metody (chirurgický výkon)
  - Cílem je likvidovat zbytkovou nemoc po jiném zásahu

Vliv chemoterapie na populaci nádorových buněk

- Ovlivnění klidových G_0 buněk chemoterapií
  - Přímé působení chemoterapie na G_0 buňky
  - Převedení z G_0 do buněčného cyklu
  - Zablokování normálních buněk v G_0
- Sladění nesouběžně probíhajících buněčných cyklů
  - Synchronizace
- Vhodně volené intervaly mezi dávkami cytostatik

Léčba obecně (I)

- Komplexní s ohledem na pravděpodobnost vzdálených metastáz paliativní, kurativní
- Chirurgický výkon - radikální odstranění nádorového ložiska
- Radioterapie - ničí nádorové buňky v ozářené oblasti, riziko poškození zdravých tkání *kobaltová bomba, betatron*
  - zevní ozáření u radiosenzitivních nádorů, metastáz
  - zevní ozáření jako konsolidační léčba po skončení chemoterapie
  - intraperitoneální aplikace radionuklidů, nerovnoměrná distribuce, nestandardní
- Podání cytostatik
- Imunoterapie, cytokiny, imunotoxiny, monoklonální protilátky

Léčba obecně (II)

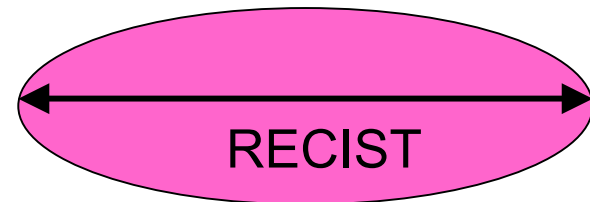
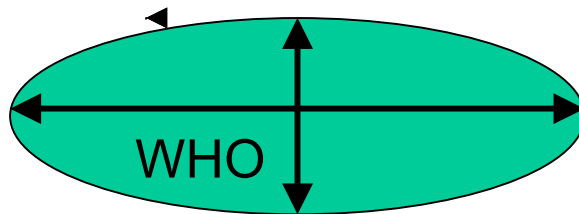
- Systémová léčba:
  - cytostatická - chemoterapie - látky s cytotoxickým účinkem, neselektivní
  - hormonální - doplňková u ca mammy, ca endometria a prostaty *antiestrogeny-tamoxifen*
- Léčba bolesti, symptomatická léčba

Délka přežití a kvalita života

KPI (Karnofsky Performance Index 100 – 0) a WHO škála 0 – 4

Hodnocení léčebného efektu

- Míra zmenšení nádoru
- Trvání léčebné odpovědi
- Délka přežití
- Toxicita léčby
- **Objektivní odpověď (OR)**
  - Měřitelné onemocnění (WHO) – Změna součtů největšího průměru a na něj kolmého rozměru
  - Cílové léze (NCI – RECIST) – Změna součtů maxim 5/orgán 10/celkem

- Neměřitelné projevy maligní choroby
  - Intraabdominální, spinální, kostní nebo difuzní mozkové metastázy

RECIST = Response Evaluation Criteria in Solid Tumors

Posuzování OR na léčbu (RECIST/WHO)

- **Kompletní odpověď CR** (Complete Response) – Vymizení měřitelných známek onemocnění dokumentované kontrolou minimálně v odstupu 4 týdnů
- **Částečná odpověď PR** (Partial Response) – Ústup měřitelných změn o 30% a více po dobu minimálně 4 týdnů (WHO dtto, ale 50%)
- **Stabilní onemocnění SD** (Stable Disease) – Neodpovídá kritériím pro PR nebo PD. (WHO – no change NC)
- **Progrese onemocnění PD** (Progressive Disease) – zvětšení nádoru nebo měřitelných patologických změn o více než 20% oproti nejmenšímu součtu nebo nové léze (WHO 25% u 1 a více lézí nebo nové léze)

Stanovení délky odpovědi na léčbu

- Bezpříznakové období **DFI** (disease free interval)
  - Od dosažení kompletní remise do prvních známek relapsu (u pacientů v kompletní remisi)
- Doba do progrese **TTP** (time to progression)
  - Od zahájení léčby do progrese nemoci (pacienti PR, CR, NC)
- Celkové přežití **OS** (overall survival)
  - Od zahájení první léčby (resp. stanovení diagnózy) a smrti – žijící pacienti jsou *cenzorováni* k datu poslední návštěvy
    - Event = událost (úmrtí, relaps, progrese...)
    - Time to event
    - Follow up (další sledování)

Hormony a antihormony

- Estrogeny
- Antiestrogeny
- Progesterony
- Inhibitory aromatáz
- Androgeny
- Antiandrogeny
- Kortikosteroidy
- Antagonisté gonadorelinu
- Ostatní

Mechanismus protinádorového účinků hormonů

- Princip vychází ze zjištění, hormonální závislosti některých nádorů (1896)
- Původně pouze chirurgické odstranění nádoru doplněno o podání hormonu s opačným účinkem (40. léta 20. st.)
- Syntéza antihormonů (antiestrogeny, antiandrogeny antiprogestiny)
- Zavedení inhibitorů syntézy hormonů (inhibitory aromatáz, analoga gonadoliberinů) – srovnatelné s chirurgickým odstraněním žlázy
- U řady nádorů nalezeny receptory pro hormony
  - Steroidy (mamma, prostata, děloha, leukemické lymfoblasty, melanom)
  - Estrogeny (Grawitzův tu)
  - FSH, LH (ovarium)
  - Estrogeny, prolaktin, androgeny (hepatocelulární karcinom)

Estrogeny – Antiestrogeny – Progesterony

- Estrogeny
  - Polyestradiol
  - Estramustin
    - U Ca prostaty
- Antiestrogeny – (Selective Estrogen Receptor Modulator – SERM)
  - Tamoxifen
  - Fulvestrant
  - Raloxifen
    - Vazbou na cytoplazmatický receptor blokují vazbu estrogenů, (ERE)
    - Inhibují proteinkinázu C
- Progesterony
  - Megestrol
  - Medroxyprogesteron acetát
    - Ca endometria, snižují počet receptorů pro estrogeny

Inhibitory aromatáz

- Steroidní
    - Exemestan
  - Nesteroidní
    - Aminoglutetimid
    - Formestan
    - Anastrozol
    - Letrozol
-
- Aromatázy konvertují androstendion a testosteron na estron a estradiol v nadledvině
  - Inhibice způsobí medikamentózní adrenalektomii

Androgeny - Antiandrogeny

- Androgeny
  - Testosteron propionát
    - Ca mammy
- Antiandrogeny
  - Cyproteron acetát
  - Nilutamid
  - Bikalutamid
  - Flutamid
    - Zabraňují kompetitivní inhibicí vazbě testosteronu a dihydrotestosteronu na buněčné receptory

Glukokortikoidy

- Prednizon
- Dexametazon
  - Inhibují inkorporaci uridinu do nukleových kyselin snížením aktivity RNA-polymerázy
  - Indukují apoptózu lymfocytů

Antagonisté gonadoliberinu

- Gosrelin
  - Busrelin
  - Leuprolin
  - Triptorelin
-
- Gonadoliberiny (LH a FSH) ve fyziologické dávce řídí funkci gonád
  - Ve farmakologické dávce vedou k zástavě sekrece gonadotropinu a farmakologické kastraci

Induktory diferenciace a apoptózy

- Mechanizmus účinku retinoidů
  1. Transport do buňky
  2. Vazba na jaderné receptory (RARE – **R**etinoid **A**cid **R**esponse **E**lement)
  3. Ovlivnění transkripčních a translačních pochodů
  4. Rovněž schonost navození apoptózy

Retinoidy a další induktory diferenciacce

- Tretinoin
- Izotretinoin
- Etreinát
- Vitamin D₃
- Selektivní agonisté retinoidových receptorů
- Deltanoidy

Bioterapeutické přípravky a regulační peptidy

- Interleukiny
- Hemopoetické růstové faktory
- Ostatní regulační peptidy
- Interferony
- Monoklonální protilátky
- Malé molekuly zasahující do intracelulární transdukce signálu

Interleukiny – Imunomodulační cytokiny (I)

- IL-1 – hemopoetin, zánětlivá reakce
- IL-2 – T-cell growth factor (**Aldesleukin - *Proleukin***)
Receptor IL-2R převádí signální podnět aktivačními cestami:
  - **A.** mitogenem aktivovaná protein kinázová kaskáda (MAPK), která vede k proliferaci aktivované buňky.
  - **B.** fosfatidil-inozitol-3 kinázová cesta ovlivňující reorganizaci cytoskeletu.
  - **C.** pro cytokiny typická cesta aktivace Janus kinázy (JAK1 a JAK3) se členy rodiny STAT
- IL-3 – *Multi-CSF*, aktivace žírných buněk

Interleukiny – Imunomodulační cytokiny (II)

- IL-4 – B-cell stimulating factor, aktivace žírných buněk a B lymfocytů
- IL-5 – B-cell growth factor, aktivace eosinofilů, chemotaxe
- IL-6 – B-cell stimulatory factor, diferenciacce lymfocytů

Interleukiny – Imunomodulační cytokiny (III)

- IL-7 – lymfopoetin, urychluje regeneraci lymfocytů po chemoterapii a transplantaci kostní dřeně, zvyšuje protinádorovou účinnost T lymfocytů proti HIV infekci
- IL-8 – chemotaktický faktor pro neutrofily
- IL-9 – *BFU-E* - multifunkční cytokin, působí na celou řadu buněčných typů, makrofágů, T lymfocytů, hlavně na vývoj erytrocytů. Významný pro cytokinovou regulaci, aktivuje Th2 klony, převahu humorální imunity, tvorbu IgE a IgG, ve spolupráci s IL-4.

Interleukiny – Imunomodulační cytokiny (IV)

- IL-10 – inhibuje IL-2,3,4,5,6, GM-CSF
- IL-11 – *stimuluje megakaryocyty* a produkci imunoglobulinů, stimuluje erytroidní řady, podobně jako erythropoetin
- IL-12 – cytotoxic lymphocyte maturation factor

Interleukiny – Imunomodulační cytokiny (V)

- IL-13 – indukuje proliferaci a diferenciaci B-buněk. Je jeden z nejúčinnějších induktorů chemokinu eotaxinu (skupiny CC) s chemotaktickou účinností pro eozinofily
- IL-14 – high molecular B-cell growth factor, produkováný nádorovými B buňkami i normálními a maligními T buňkami
- IL-15 – stimuluje NK- a B-buňky. Obdobně jako IL-2 stimuluje proliferaci aktivovaných B lymfocytů, nikoliv buněk odpočívajících, a také primární odpověď vůči některým antigenům. Po vazbě CD 40 s T ligandem je IL-15 silným induktorem polyklonálního IgM, IgG1, IgA, ale nepůsobí jako IL-12 na tvorbu IgG4 nebo IgE. Vazbou na T buňky stimuluje IL-15 jejich proliferaci, indukci cytotoxických T lymfocytů (CTL) a lymfokinem aktivovaných zabíječů (LAK).

Interleukiny – Imunomodulační cytokiny (VI)

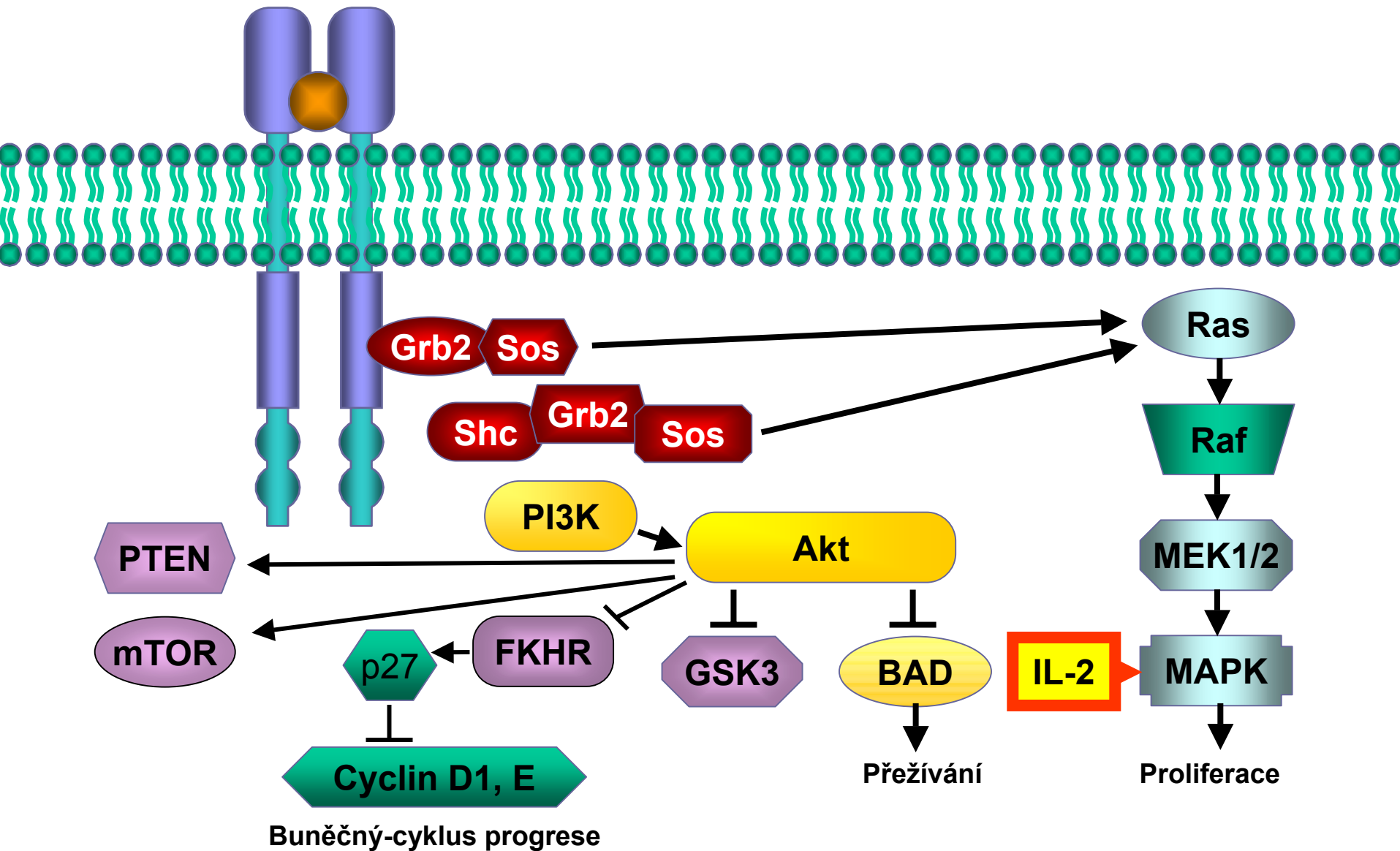

- IL-16 – uvolňuje z CD4+ lymfocytů histamin, účastní patogeneze astmatu, protože je současně chemotaktickou látkou pro eozinofily
- IL-17 – indukuje IL-6, IL-8 a G-CSF. Reguluje proliferaci T buněk aktivací nukleárního přepisového faktoru (NF-kB)
- IL-18 – patří do skupiny Th-1 indukujících cytokinů (IFN- γ , IL-2, IL-12, IL-15). Indukuje imunologickou paměť. Je to cytokin s protinádorovým působením. Aktivuje Th1 a NK buňky a posiluje buněčnou imunitu samostatně i v kombinaci s cytotoxickými léčivy (synergizmus).

Interleukin 2 (Aldesleukin)

- Aplikace do kultivace lidských hematopoetických buněk in vitro vede k proliferaci T-lymfocytů, NK-lymfocytů a LAK buněk (lymphokine – activated killers)
- Indikace – ke stimulaci buněčné i humorální imunity
  - V kombinaci: 5-FU + IFN α + IL-2 (RCC) - 1. linie
  - Melanoblastom
- Nežádoucí účinky
  - *Capillary leak syndrome*⁺ – při nitrožilní aplikaci extravazální přestup tekutiny spojený s hypotenzí, otoky a intravaskulární hypovolémií
  - Renální – ⁺Nefrotoxicita, oligurie, anurie
  - Kardiovaskulární – poruchy rytmu
  - Hematologické – útlum krve tvorby
  - Jaterní – vzestup transamináz, ALP, bilirubinu – cholestatický ikterus

Interleukin 2 (Aldesleukin) a transdukce signálu

Interleukin 18

- Syntetizován v monocytech, makrofázích, dendritických buňkách, keratinocytech, kůře nadledvin a hypofýze, osteoblastech
- Indikace:
  - léčba imunologicky-sensitivních tumorů (např. renální karcinom, maligní melanom)
  - Léčba dalších tumorů v kombinaci s cytotoxickými a biologickými léčivy a radioterapií
- Cíl:
  - IL-18 zlepší klinicky významně přežívání je-li použit v 1. linii léčby renálního karcinomu a/nebo maligního melanomu (iniciální indikace)
- Stav vývoje:
  - fáze I KH

Hemopoetické růstové faktory (I)

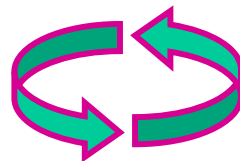
- Leukocytární růstové faktory
  - Filgrastim (rHuG-CSF) – *Neupogen*,
    - pegfilgrastim – *Neulasta*, *Neupeg*
  - Lenograstim (G-CSF) – glykosilovaný
  - Molgramostim (rHuGM-CSF)
  - Sargramostim (rHuGM-CSF) – glykosilovaný
  - Interleukin 3 (rHu-IL-3) Multi-CSF)
    - Indikace
      - Neutropénie
      - Zkrácení doby neutropénie u cytostatické léčby
      - Prevence febrilní neutropénie
    - Nežádoucí účinky
      - Muskuloskeletální bolesti
      - Dysurie
    - Glykosilací a pegylací se docílí prodloužení $T_{0,5}$

Hemopoetické růstové faktory (II)

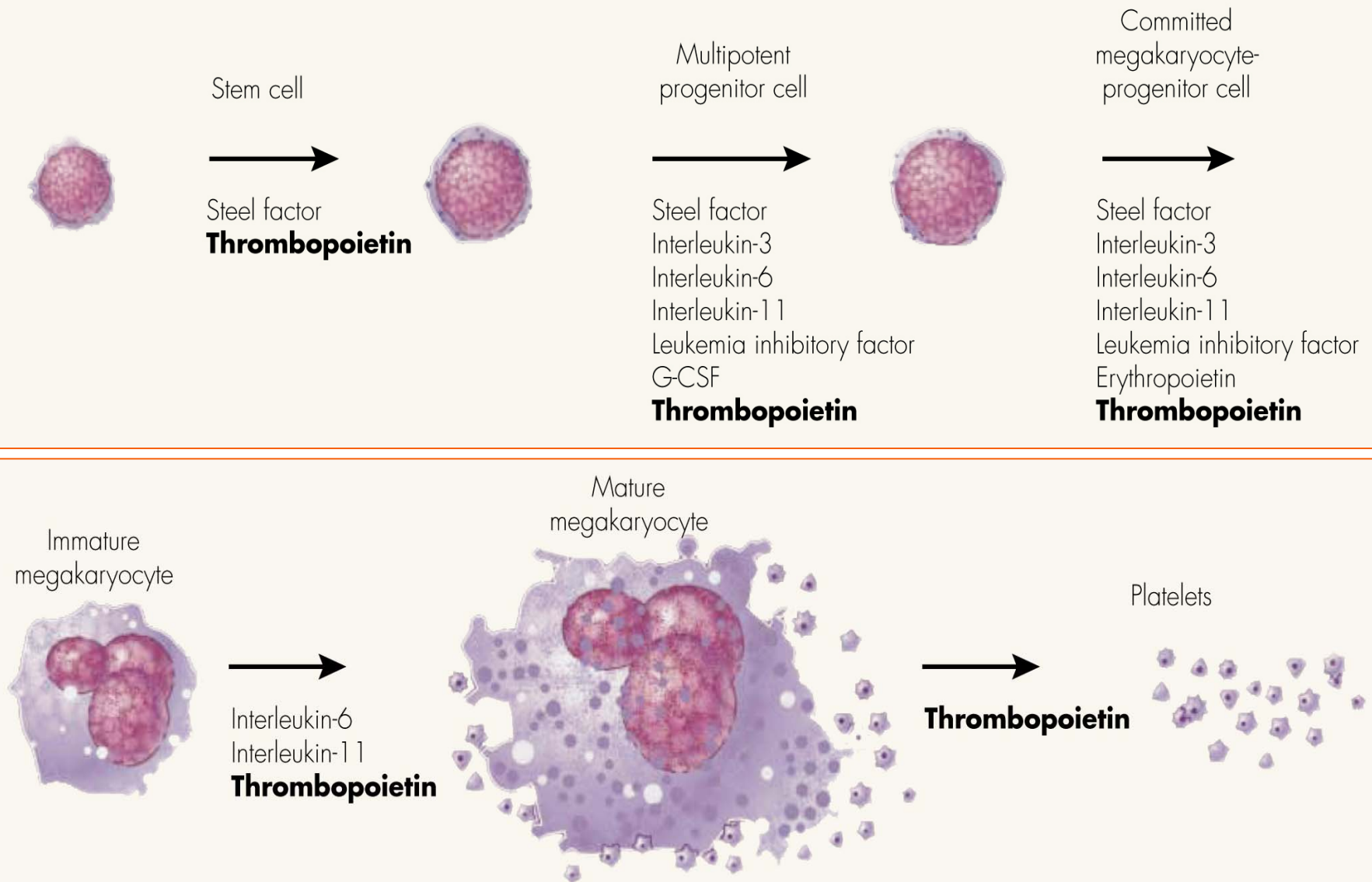
- Erythropoetin – glykoprotein – hormon secernovaný peritubulárními buňkami v ledvinách
  - Epoetin α – *Eprex, Epogen, Procrit*
  - Epoetin β – *Neorecromon, CERA* (PEG-Epo β)
  - Epoetin δ – *Dynepo*
  - Epoetiny: γ , ε , ζ , θ
  - Darbepoetin α (specificky upravený epo) - *Aranesp, Nespo*
    - Indikace epoetinů
      - Anémie při poklesu Hb pod 9-11 g/dl
        - » Renálního původu
        - » Při CHRI
        - » Po chemoterapii u solidních tumorů (CIA)
        - » U maligních lymfomů, myelomu, MDS
      - Zvýšení počtu erytrocytů před odběrem krve k autologní transfúzi
    - Nežádoucí účinky
      - Flu like syndrome
      - Trombotické vaskulární komplikace
      - Zvýšení tlaku v rámci zvyšování Hb
      - Vzácně erythroblastopénie (PRCA) na podkladě protilátek proti EPO

Hemopoetické růstové faktory (III)

- Růstový faktor pro mastocyty (MGF)
- Růstový faktor pro kmenové buňky (SCF)
- Růstový faktor pro BFU-E (IL-9) podporuje erytropoezu
- Meg-CSF (CSA) Stimuluje megakaryocyty (IL-11)
- Trombopoetin (rHU TPO) a agonisté (eltrombopag) trombopoetického receptoru, malé molekuly – velmi rychlý nástup účinku, úprava obrazu během 14 dnů.
- **Hemopoetické růstové faktory umožňují zintenzivnění onkologické léčby díky prevenci komplikací. Je dosahováno lepších výsledků za cenu zvýšení léčebných nákladů a to včetně dalších nákladů spojených s těmito lepšími výsledky léčby.**

Úloha TPO v trombopoéze

Ostatní regulační peptidy (I)

- Tumor nekrotizující faktor (TNF) – cytotoxické účinky
- Destičkový růstový faktor (PDGF) – působí proliferaci fibroblastů (identický s protoonkogenem *c-sis*)
- Epidermální růstový faktor (EGF) – silný mitogen u řady tumorů
- Endoteliální (vaskulární) růstový faktor (VEGF) – specifický mitogen pro endotelové buňky

Ostatní regulační peptidy (II)

- Růstový faktor pro fibroblasty (FGF) – mitogen pro mezenchymové a neuroektodermové buňky
- Somatostatin (inhibuje uvolňování peptidových hormonů z endokrinních žláz)
- Somatomediny IGF (insulin-like growth factor) – mitogenní účinky u ca mammy, stimulace produkce kolagenu, erytropoetinu

Interferony – Imunomodulační cytokiny (I)

- Interferon alfa (IFN α) – leukocytární – *Roferon (2a)*, *Intron-A*, *Viraferon (2b)*, *Infergen (α kon-1)*
  - Indikace – Onkologie, infekce
- Interferon beta (IFN β) – fibroblastový – *Avonex*, *Rebif (1a)*, *Betaferon (1b)*
  - Indikace – Sclerosis multiplex
- Interferon gama (IFN γ) – T-lymfocytární – *Imukin*
  - Indikace – Infekční komplikace u chronické granukomatózy
- Mechanismus účinku IFN α
  - Antiproliferační – zpomalení tranzitu z G_1 do S fáze
  - Imunomodulační účinky – zvýšení exprese cytotoxických lymfocytů, makrofágů a NK-buněk, zvýšení exprese hlavního histokompatibilního komplexu nutného pro indukci cytotoxické reakce
  - Inhibice replikace virů
  - Protinádorový – snižuje expresi onkogenů *c-myc*, *v-myc*...
  1. Vazba IFN na membránový receptor
  2. Internalizace komplexu
  3. Zahájení intracelulárních dějů

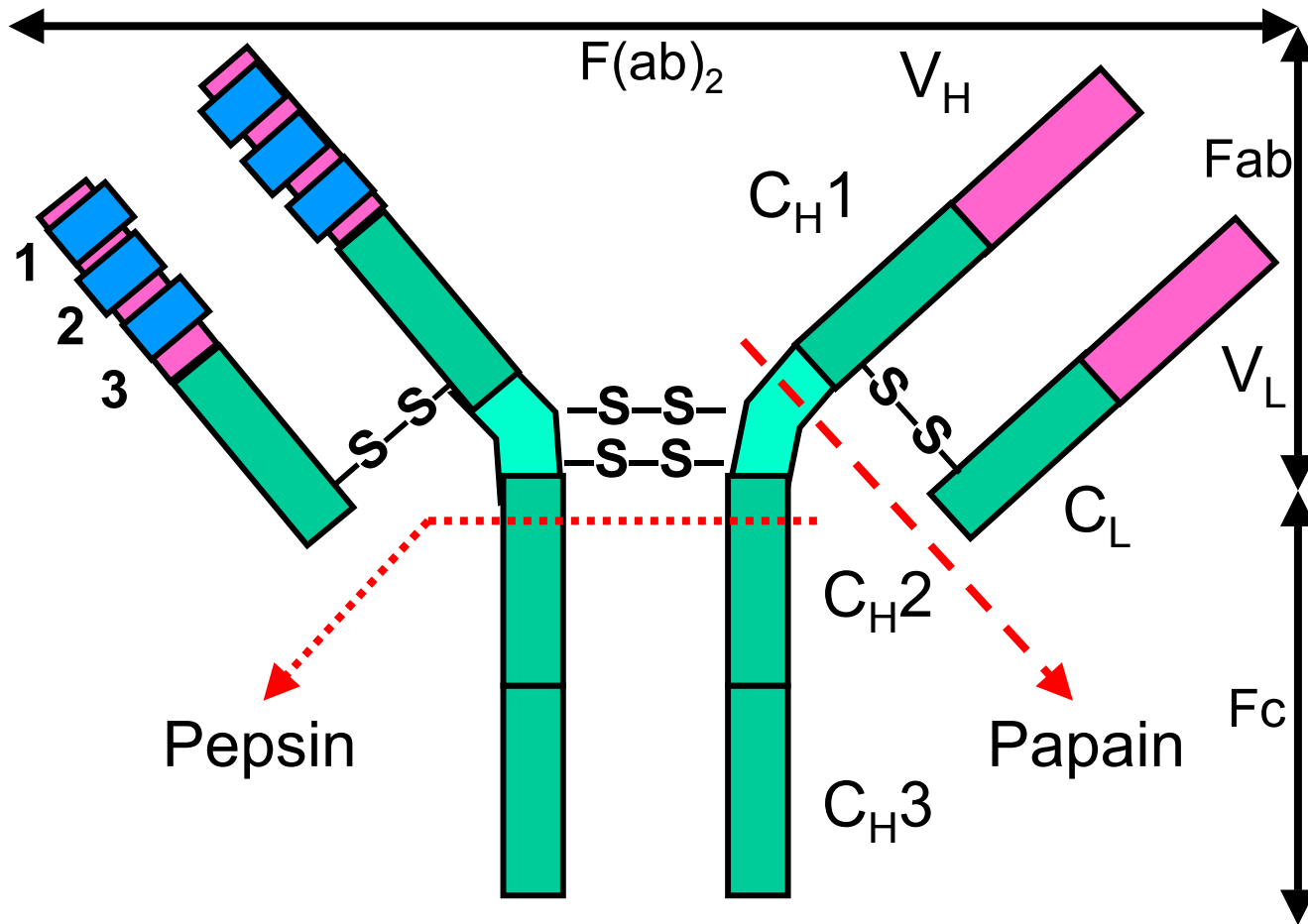
Interferony – Imunomodulační cytokiny (II)

- Nežádoucí účinky IFN α
  - Útlum trombopoiezy a granulopoiezy (pokles destiček limitujícím faktorem aplikace)
  - *Flu-like syndrome* (za 2 – 4 hodiny po aplikaci, přetrvává 4 – 8 hodin)
  - Méně časté nežádoucí účinky
    - Hypotenze, kolísavý tlak, poruchy rytmu
    - Interferonová pneumonie
    - Indukce autoimunních projevů
    - Proteinurie

Monoklonální protilátky – struktura imunoglobulinu

V = variabilní doména (antigenní variabilita)

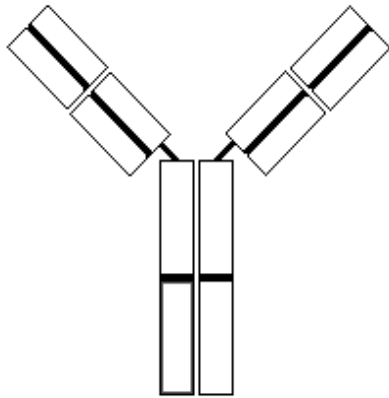
C = konstantní doména (vazba komplementu, vazba na Fc receptor imunokompetentních buněk ...)

1-3 – hyper-variabilní oddíl (antigenní specifita)

V_L - V_H = Fv (vazba antigenu)

$\mu, \delta, \alpha, \gamma, \epsilon$ = izotypy těžkých řetězců (IgM, IgD, IgA, IgG, IgE)

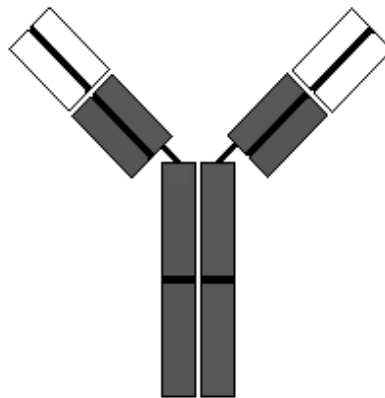
Monoklonální protilátky – typy

Myší MAb

100% myší

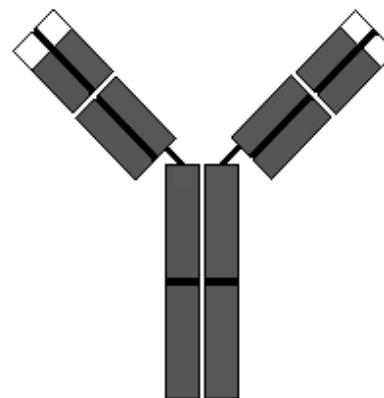
- Hypersensitivita
- Vysoké hladiny neutralizujících protilátek (nepoužívají se)

Chimerické MAb

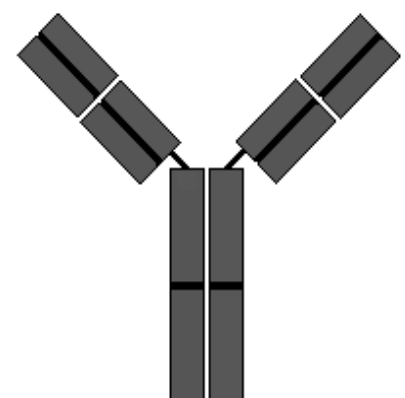
34% myší

- Hypersensitivita
- Nízké hladiny neutralizujících protilátek (rituximab)

Humanizované MAb 5-10% myší

- Hypersensitivita
- Nízké hladiny neutralizujících protilátek (trastuzumab)

Humánní MAb

100% lidské

- Hypersensitivita
- Nízké hladiny neutralizujících protilátek (panitumumab)

Mechanizmy účinku monoklonálních protilátek

---

1. Cytotoxicita závislá na komplement fixační reakci
  - Vazba protilátky na nádorovou buňku
  - C5-C9 komplementu atakuje membránu
  - Penetrace do buňky a její usmrcení

2. Buňkami zprostředkovaná cytotoxicita
  - Exprese Fc receptoru některými populacemi leukocytů
  - Následná fagocytóza nádorových buněk

3. Cytotoxické působení antiidiotypových protilátek
  - Idiotyp = specifické vazebné místo pro určitou protilátku
  - Antiidiotypová protilátka působí proti specifickému vazebnému místu
  - Napodobuje původní protilátku = má shodný epitop

  - Kombinace chemoterapie a MAb (Ca prsu)
  - Protinádorové vakcíny (terapeutické vakcíny – proti HPV – Cervarix)

Formy monoklonálních protilátek

- Nekonjugované protilátky
  - Viz předchozí mechanismy účinku
  - Přímé protinádorové působení
    - Indukce apoptózy
    - Interference s receptorem a ligandem
    - Ovlivnění účinnosti klasických cytostatik
- Konjugované protilátky
  - Chemické nebo genetické konjugáty
    - Toxiny (pseudomonadový, difterický, ricin)
    - Cytokiny
    - Radionuklidy
    - Cytostatika

Monoklonální protilátky v onkologii

- Nežádoucí účinky
  - Akutní cytokinová reakce – (teplota, třesavka, nevolnost) způsobená uvolněním IL-6 a TNF. Vyskytuje se v 50 – 90% aplikací
  - Tvorba protilátek
  - Toxické projevy na protilátku navázaného toxinu
  - Deplece fyziologických buněk exprimujících stejný antigen

Monoklonální protilátky v onkologii

generický název	obchodní přípravek	cílová struktura	použití
trastuzumab	Herceptin	HER-2-neu	Ca prsu
cetuximab	Erbitux	EGFr	NSCLC, ORL
bevacizumab	Avastin	VEGF	různé nádory
rituximab	Mabthera	CD-20	NHL, B-CLL
ibritumomab	Zevalin	(⁹⁰ Yt) CD-20	NHL
tositumomab	Bexxar (¹³¹ I)	(¹³¹ I) CD-20	NHL
epratuzumab		CD-22 human.	NHL
apolizumab		HLA-DR	NHL
alemtuzumab	MabCampath	CD-52	B-CLL
gemtuzumab	Mylotarg	CD-33	AML
oregovomab	Ovarex	CA-125	Ca ovaria
edrecolomab	Panorex	CO-17-1A	Ca kolorekta
panitumomab		EGFr	Ca ledvin (RCC)

Možnosti cílené protinádorové léčby

---

1. Inhibice růstových faktorů
- 2. Inhibice receptorů pro růstové faktory**
- 3. Inhibice signálního přenosu**
4. Inhibice telomerázy
5. Inhibice regulačních proteinů buněčného cyklu
6. Inhibice transkripce
- 7. Inhibice proteasomu**
- 8. Indukce apoptózy**
- 9. Inhibice angiogeneze**
10. Inhibice metastazování

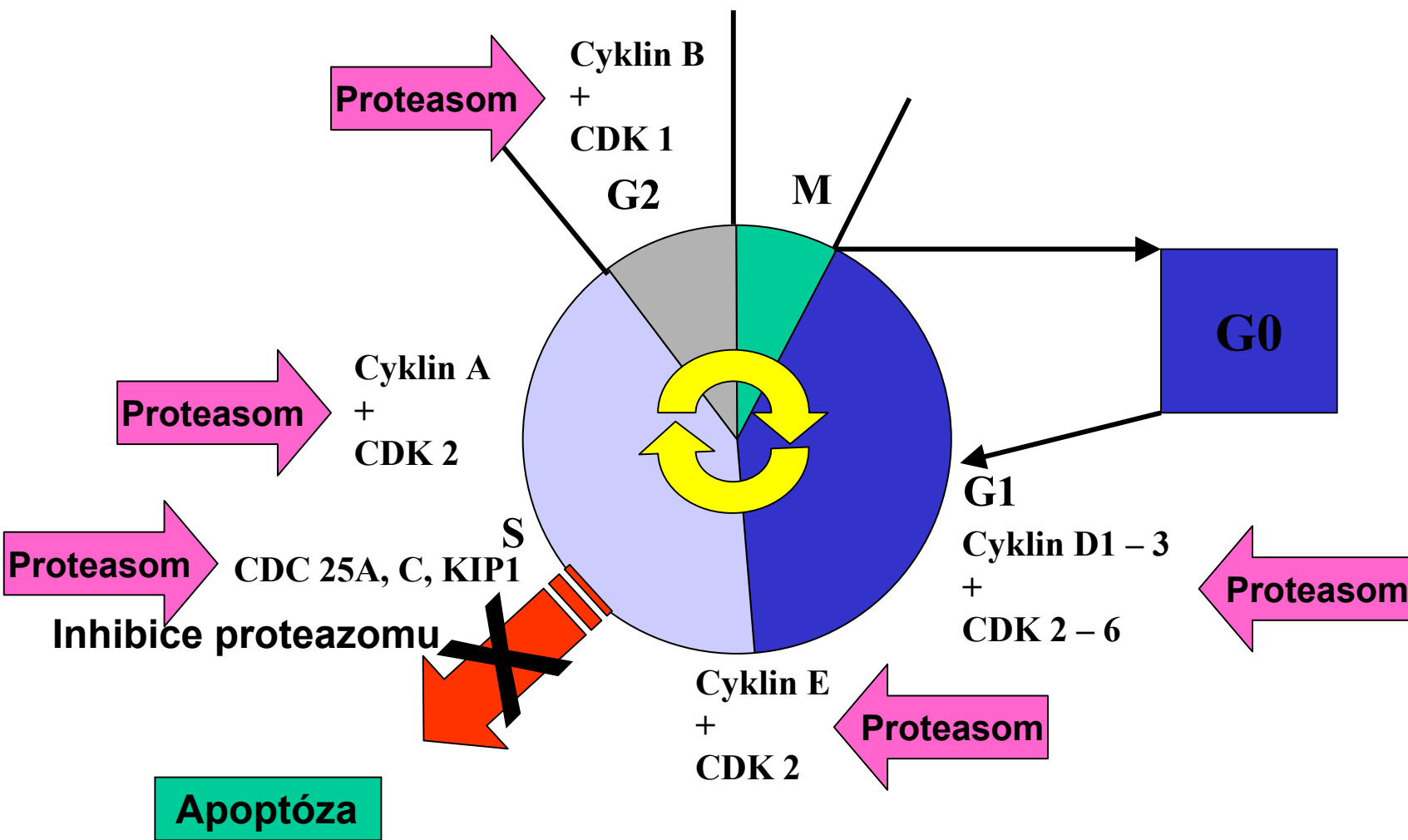
Inhibice signálního přenosu a proteasomu

Generický název	obchodní přípravek	indikace	Generický název	obchodní přípravek	indikace
<i>Inhibice tyrozinkináz</i>			<i>Inhibice proteinkinázy C</i>		
imatinib	Glivec	CML, GIST	staurosporin		
gefitinib	Iressa	NSCLC, ORL	bryostatin		
erlotinib	Tarceva	NSCLC	ISIS 3521	Afinitac (antisense)	
semaxanib	(SU-5416)		<i>Inhibice MAP kinázy</i>		
lapatinib	(GW572016)	RCC, mamma, H and N			
<i>Inhibice přenosu zprostředkovaného ras proteiny</i> (inhibitory farnesyltransferázy)			depsipeptid inhibuje histidin deacetylázu		
onafarnib	Sarasar	NSCLC	trichostatin		
tipifarnib	Zarnestra	AML	trapoxin		
ISIS 2503			<i>Inhibice proteinkinázy m-TOR</i>		
lovastatin			rapamycin		
			CCI-799		
<i>Inhibice proteinkinázy A</i>			<i>Inhibice proteasomu (multikatalytický proteinázový komplex)</i>		
GEM-231	Hybridon		bortezomib	Velcade	mnohočetný myelom, NHL

Proteasom, cykliny a CDK

- Katalytický komplex v jádře a cytoplasmě eukaryotických buněk
- Zapojen do přeměny intracelulárních proteinů spojených s proliferací, např. cyklinů
- Maligní buňky jsou citlivější na inhibici proteasomu

Cílená léčba v onkologii

- Malé molekuly zasahující do intracelulární transdukce signálu (inhibitory)
  - EGFR (epiteliální)
    - Erlotinib
    - Lapatinib (duální)
    - Gefitinib
  - VEGFR (vaskulární)
    - Sorafenib
  - PDGFR inhibitory (trombocytární)
    - Imatinib

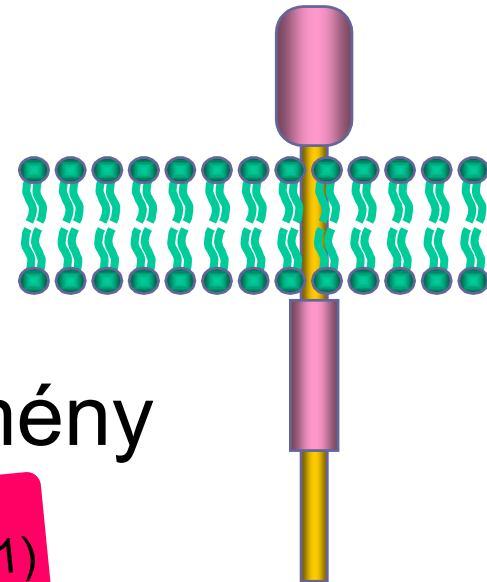
Cílená léčba v onkologii

- Léčebné režimy specificky působící na určitý typ nádoru s minimálním účinkem na zdravou tkáň
- Tyto cíle mohou být mutované nebo zvýšeně exprimované

ErbB receptor

- ErbB jsou receptory typu 1 tyrosin kinázové rodiny
- Představují 4 transmembránové glykoproteiny ErbB1 - ErbB4 (HER1 - HER4)
- Struktura ErbB receptoru - 3 domény
  - Extracelulární (1)
  - Transmembránová (2)
  - Cytoplazmatická s TK aktivitou (3)
  - Obdobná struktura i u dalších TK receptorů (VEGFR a PDGFR)

ErbB1 a ErbB2 receptor

- ErbB1 (EGFR) zodpovědný za regulaci normálního buněčného růstu
- Porucha ErbB1 vede k neregulovatelné proliferaci a potenciální malignizaci procesu
- ErbB2 pomalu aktivovatelný, dlouhodobý vliv na proliferaci
- ErbB3 a ErbB4 heterodimerizují s jinými ErbB receptory

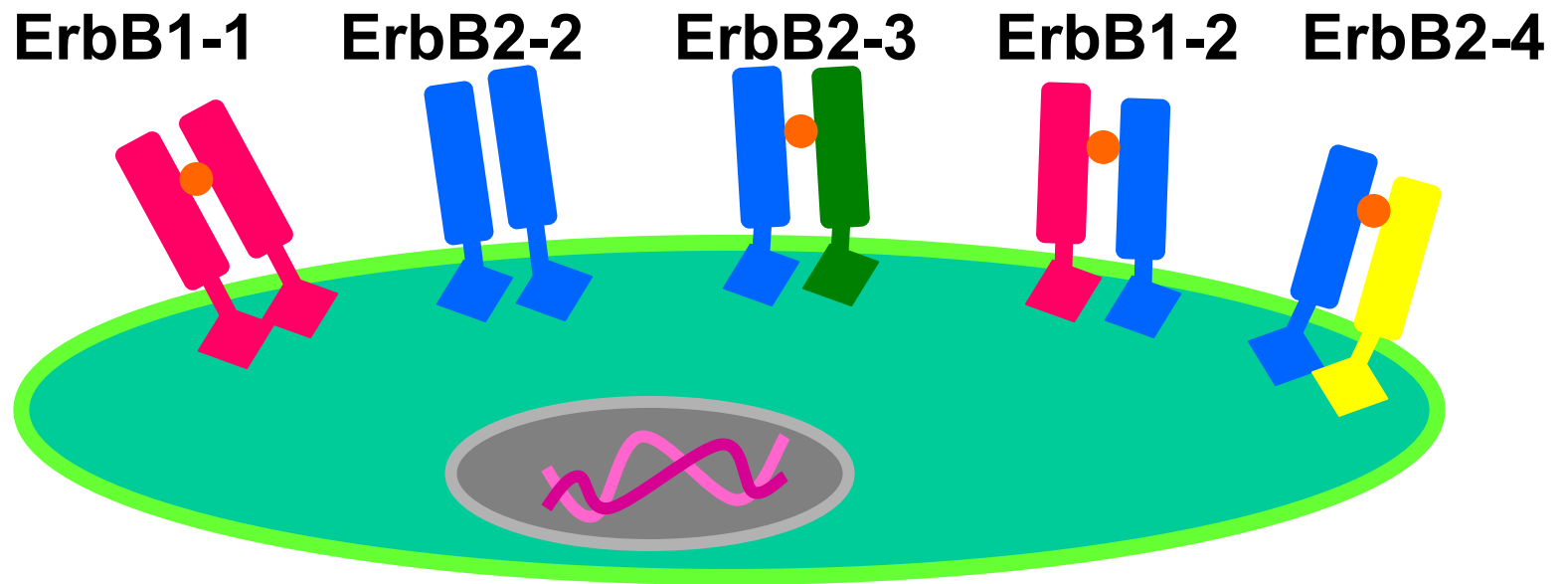
Dimerizace ErbB receptoru

- 2 molekuly ErbB receptoru se spojí (homo / hetero forma)
- Tato aktivní forma je schopna přenášet externí stimuly do buňky

Dimerizace ErbB receptoru

Proč cílená terapie

- Tradiční chemoterapie
  - Neselektivní působení
  - Systémová toxicita
  - Obvykle používání maximální tolerované dávky (MTD)
- Cílená terapie
  - Selektivní působení
  - Méně systémových NÚ
  - Dávka odpovídá biologicky aktivní koncentraci léčiva
  - Může dodat další klinické výhody (QoL)

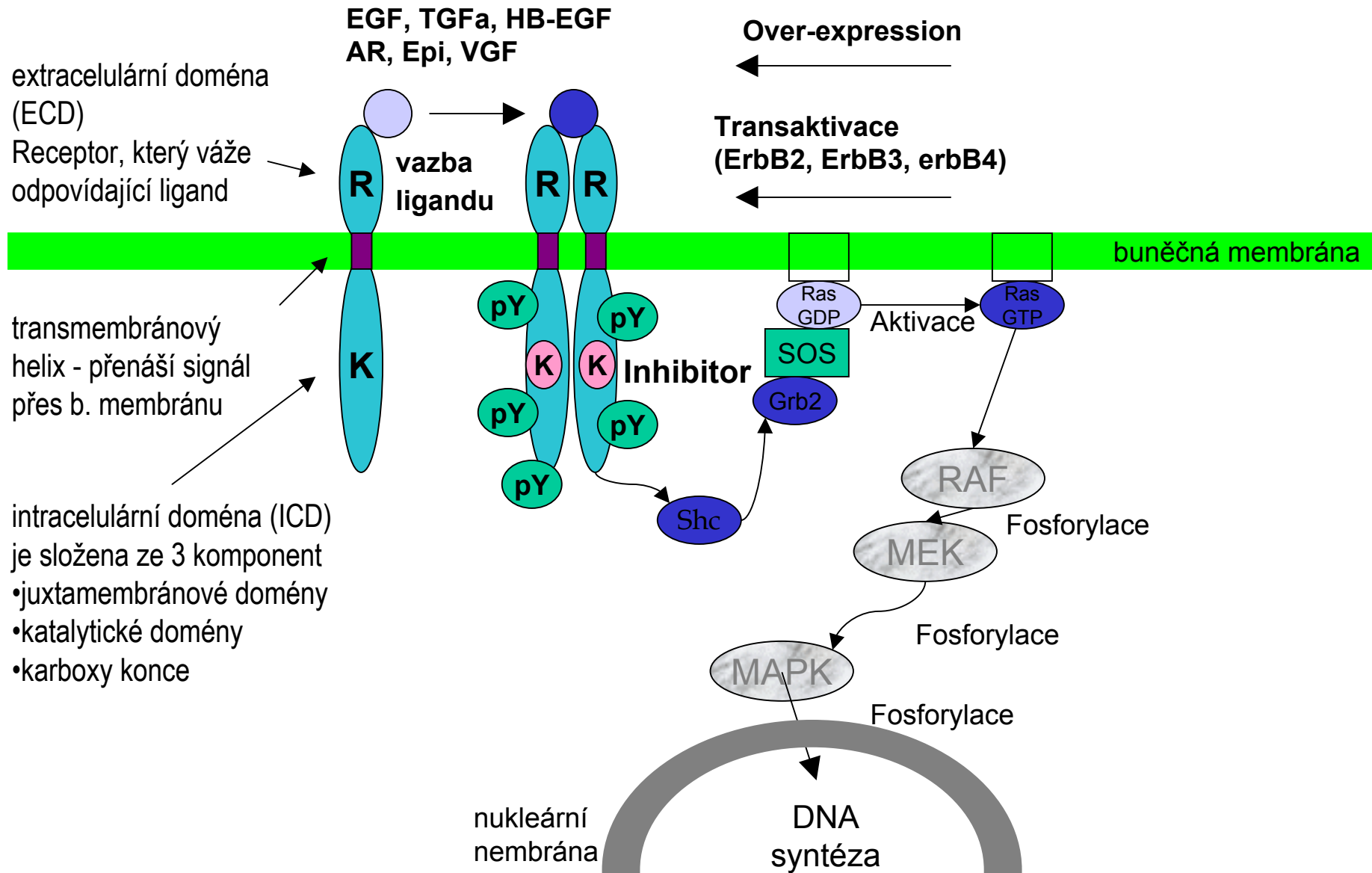

Autofosforylace

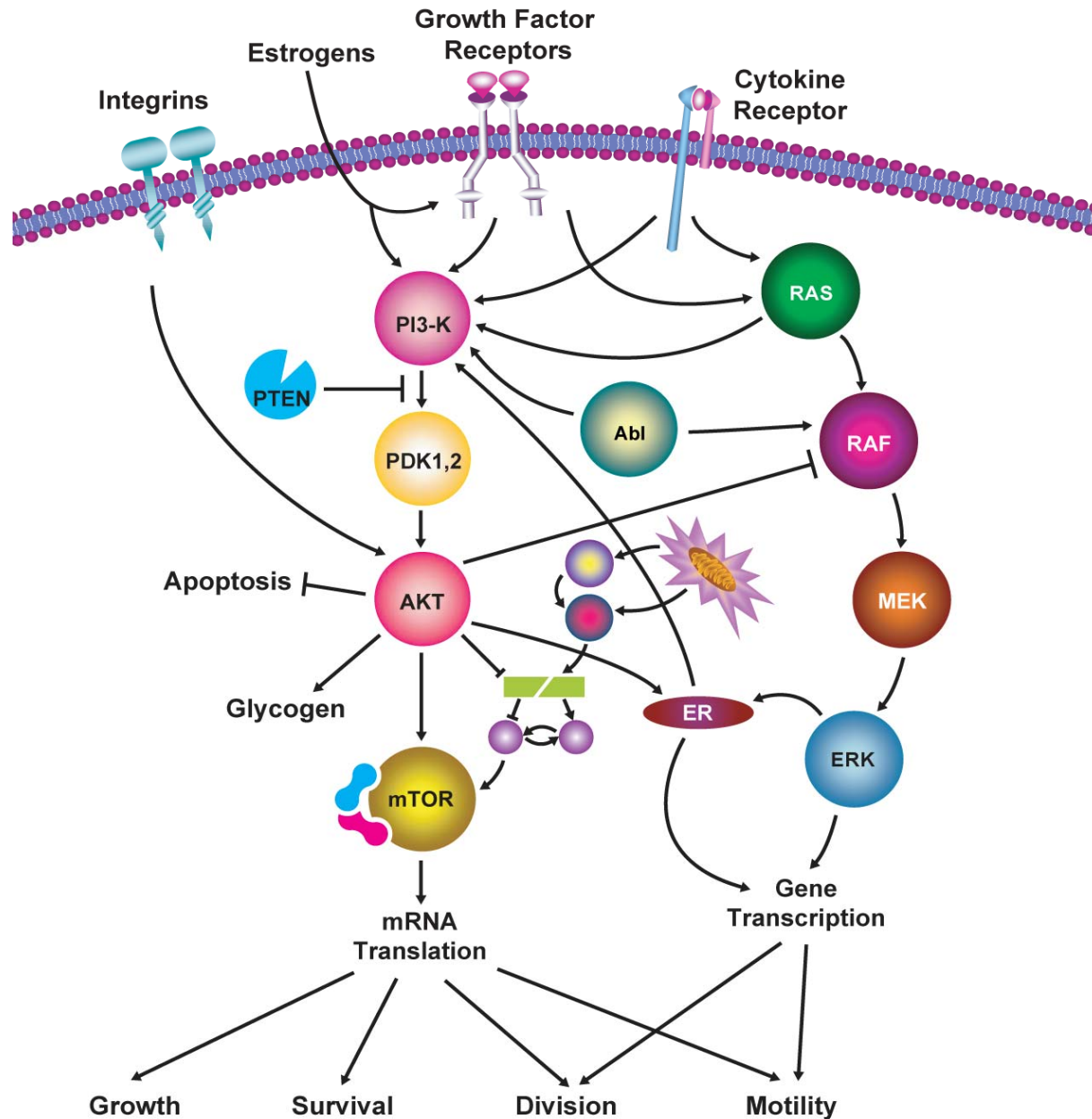

- Proces, při kterém proteinkinázová aktivita katalyzuje přidávání fosfátových zbytků k aminokyselinovému konci - např. tyrosinu
- Aktivace ErbB receptorů vyžaduje dimerizaci a autofosforylaci receptorů
- Výsledkem je spuštění kaskády katalytických procesů
- Výsledek - přežívání, proliferace ...

Kinázy a transdukce signálu

Propojení signální kaskády

ErbB a nádory

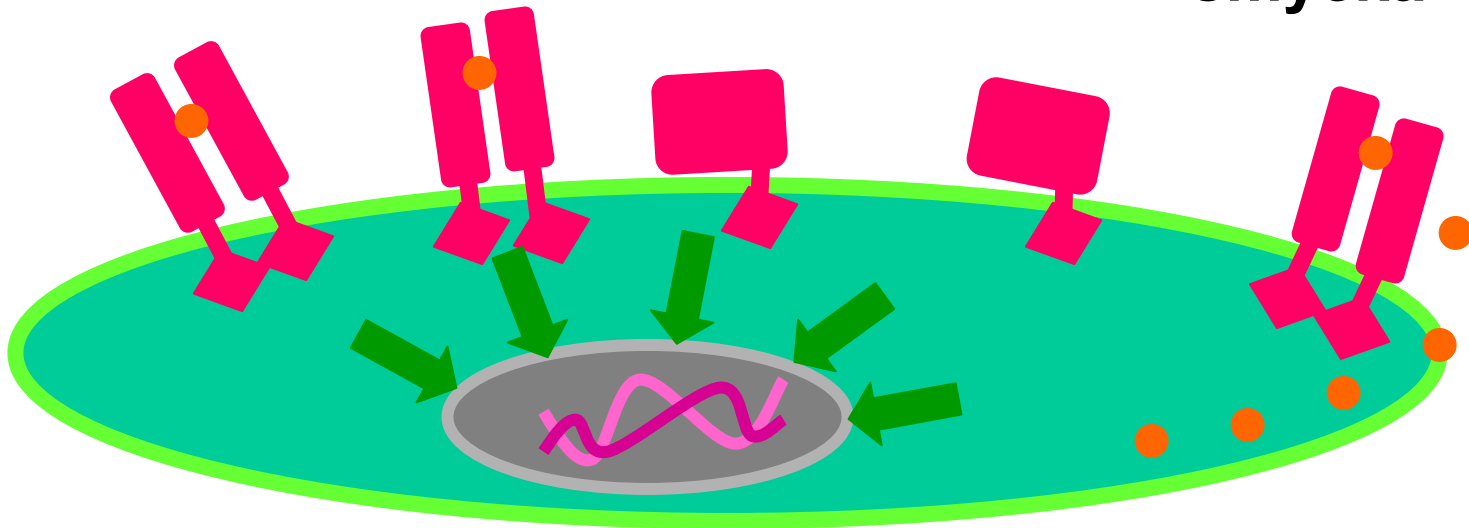
- Abnormity ErbB regulovaných procesů vedou k nekontrolované proliferaci
- Zvýšení exprese receptorů
- Autokrinní vazba ligand-receptor může rovněž vést k malignizaci
- Některé vazby ErbB3 s ErbB2 mohou malignizovat
- Některé mutace vedou konstitutivně k malignizaci

ErbB a nádory

**Zvýšená exprese
ErbB1 nebo ErbB2**

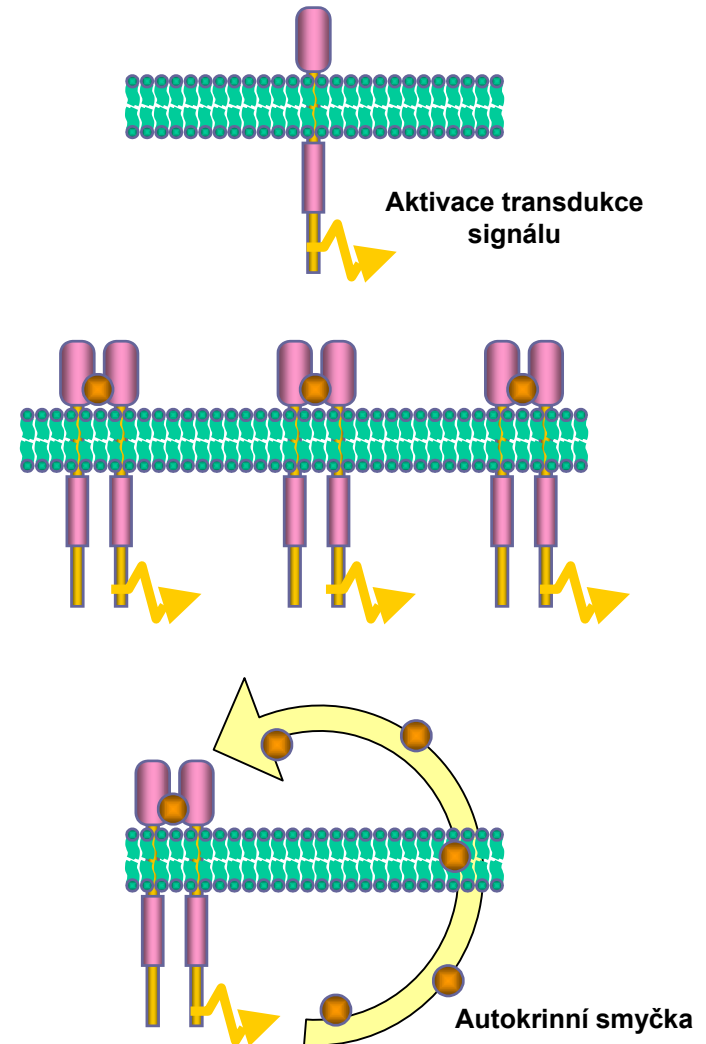
**Mutace na
ErbB1**

**Autokrinní
smyčka**

Obečný mechanismus aktivace ErbB u nádorů

- Mutace proteinu (např. EGFRvIII—konstitutivně aktivní delece mutce nemá většinu z extracelulární domény – ECD)
- Genetické změny jejichž výsledkem je overexprese buď normálních nebo konstitutivně aktivních receptorů
- Produkce EGF nebo TGF- α nádorovou buňkou: vznik autokrinní smyčky vedoucí ke konstitutivní aktivaci ErbB-1

Zvýšená exprese ErbB receptorů

Tumor	ErbB1 %	ErbB2 %
Moč. měchýř	31 – 48	7 – 36
Ca prsu	14 – 91	10 – 37
Kolorektální Ca	25 – 77	7
Jícen	71	13 – 73
Gliom	45 – 50	–
NSCLC	40 – 80	3 – 56
Ovarium	35 – 70	20 – 32
Pankreas	30 – 50	–
Ledviny	50 – 90	24 – 40
Žaludek	–	5 – 55

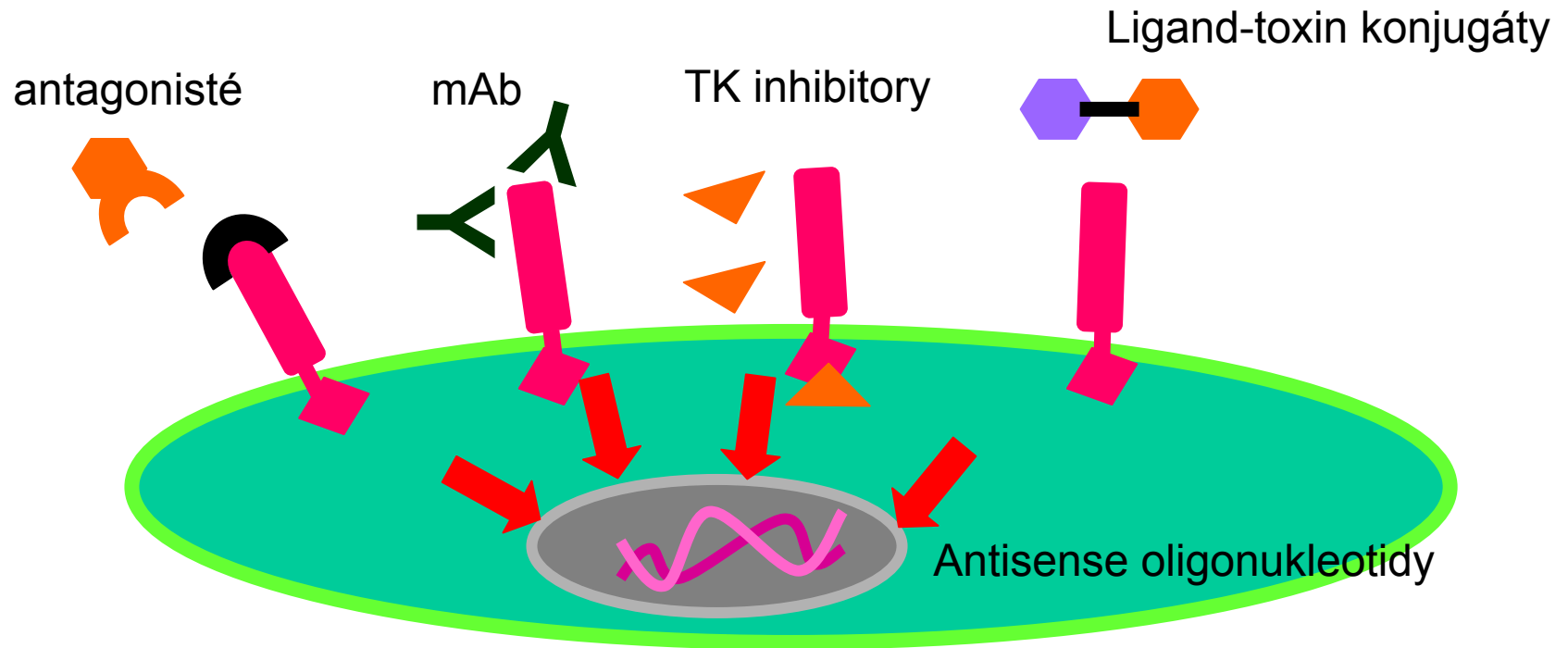
Strategie cílené léčby

- Monoklonální protilátky blokující vazbu ligandu
- Monoklonální protilátky inhibující dimerizaci
- **TK inhibitory**
- Kompetitivní antagonisté receptoru
- Konjugáty ligand - toxin
- Protilátky způsobující imunologickou ataku
- Antisens oligonukleosidy
- Vakcíny

Strategie cílené léčby

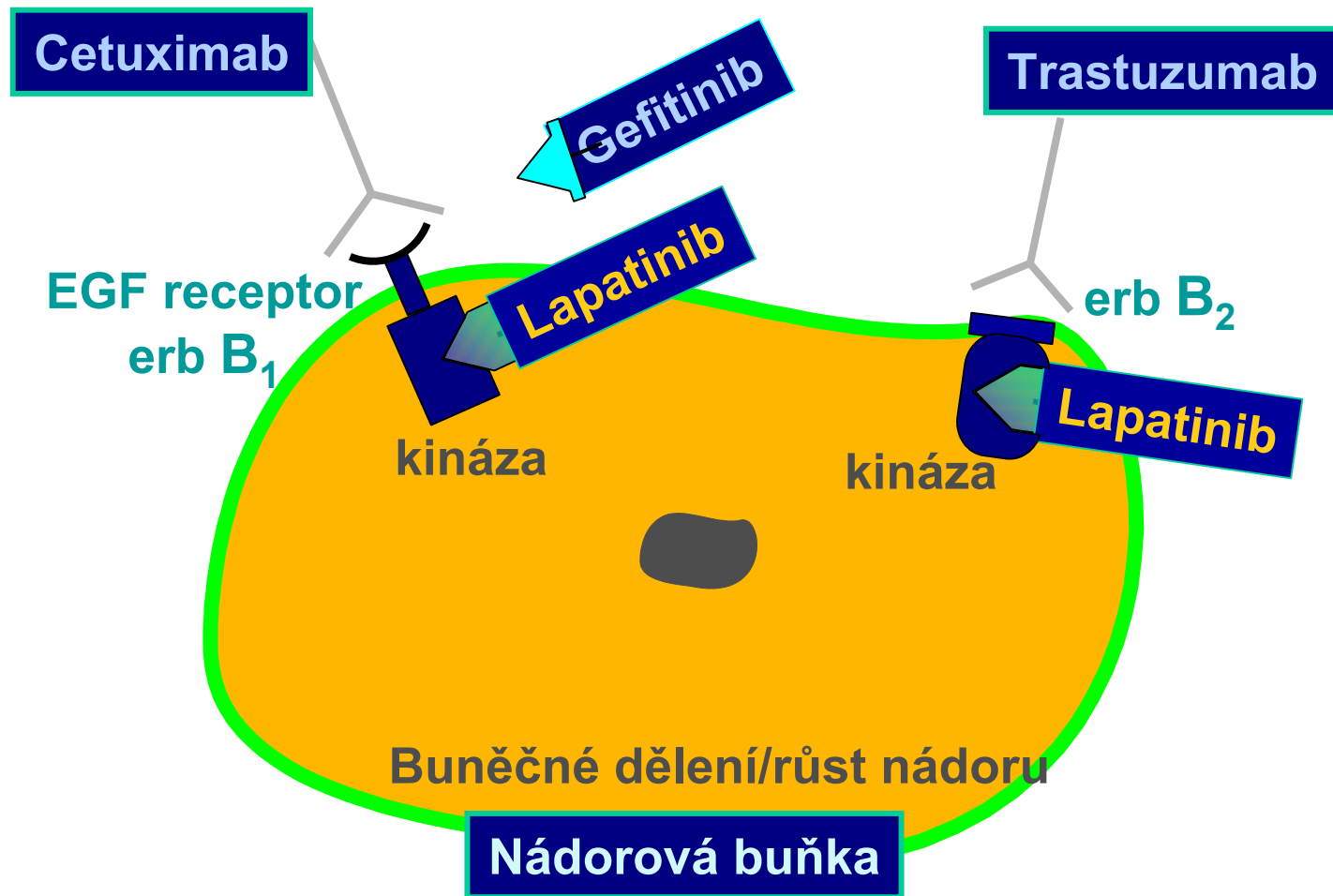

Lapatinib – 4-anilinoquinazolin

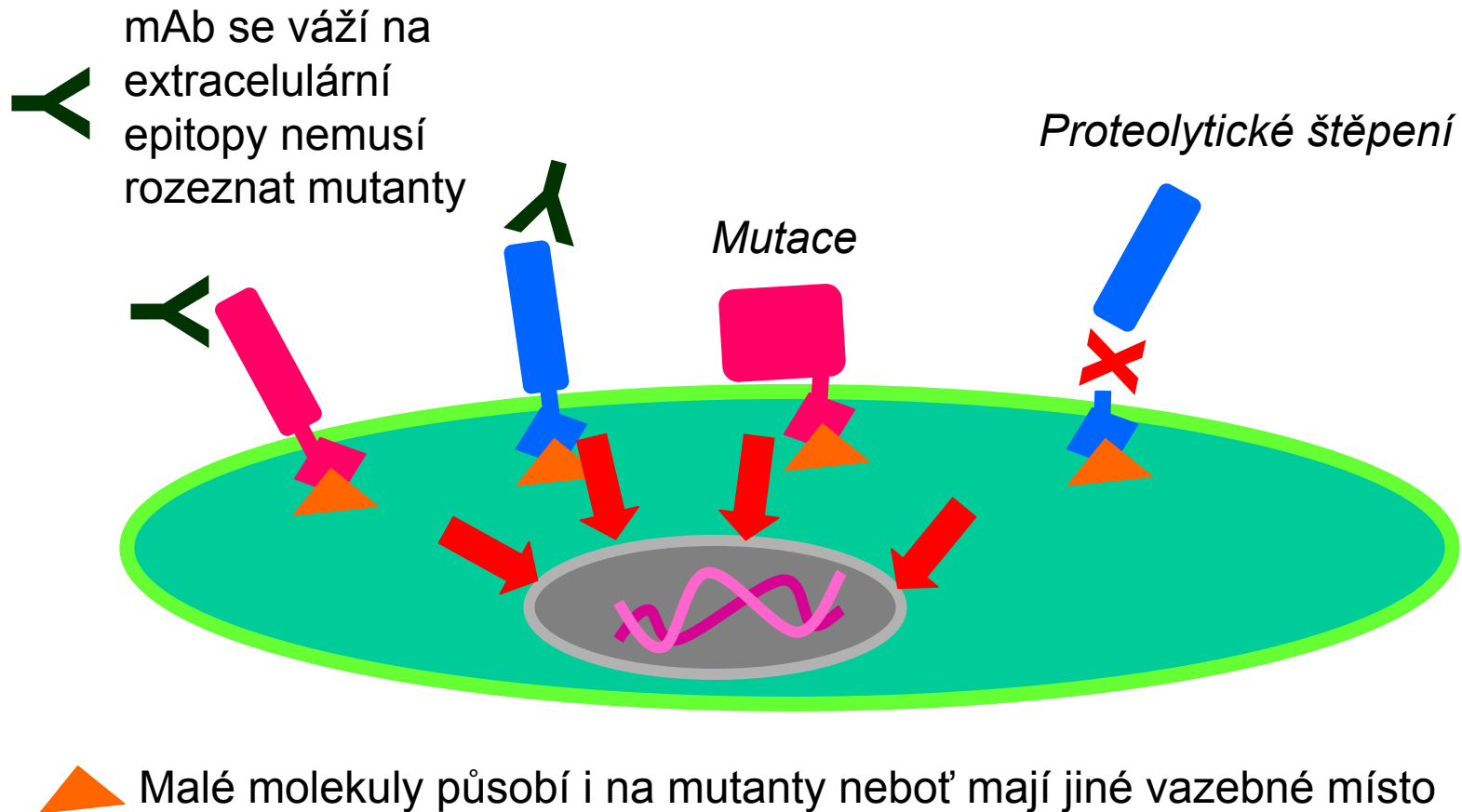

- Reverzibilní inhibitor ErbB1 a ErbB2 - inhibitor tyrosin kinázy
- Lapatinib inhibuje fosforylaci ErbB1 a ErbB2 tyrosin kinázy a tím aktivaci těchto receptorů.
  - Zasahuje do MAPK regulační cesty (**M**itogen-**A**ctivated **P**rotein **K**inase) inhibicí fosforylace)
  - inhibuje expresi cyklinu D = pokles proliferace b.
- Výsledkem je apoptóza nádorových buněk

Duální inhibice kináz

Místa zásahu malých molekul

Inhibitory mitotického kinesinu

- Ispinesib je první vývojový kandidát vzniklý ze spolupráce mezi GSK a Cytokinetics
- Cíl - mitotický kinesin je významný pro průběh mitózy
- Mitotické vřeténko je dobře známý farmakologický cíl, jak bylo prokázáno i klinickým úspěchem taxanů a vinca alkaloidů

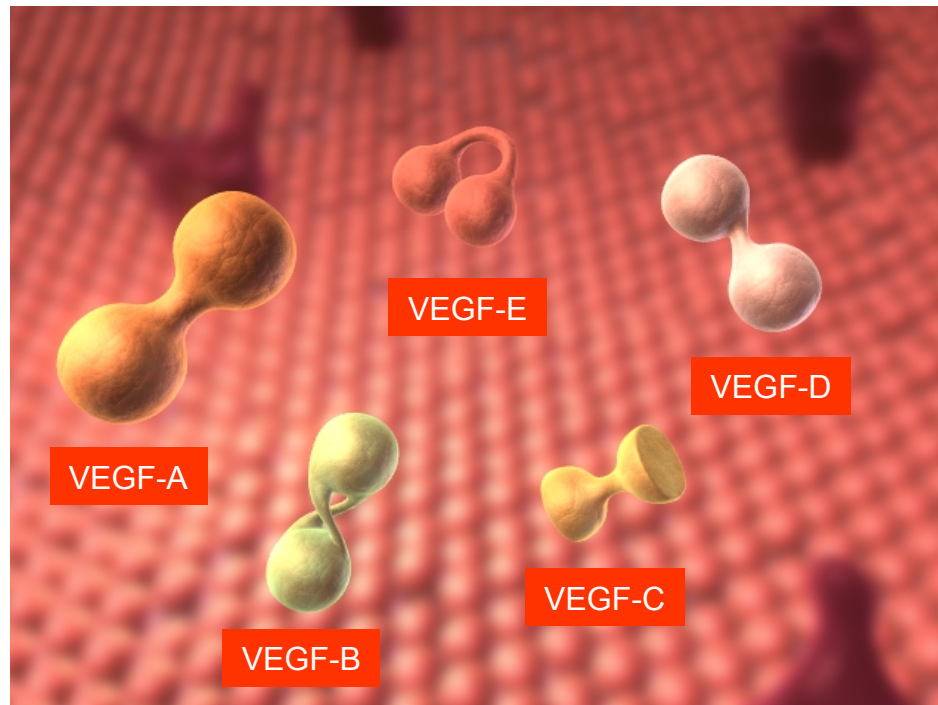
Přehled angiogenních a antiantiogenních faktorů

Angiogenní faktory	Antiangiogenní faktory
rodina VEGF(+)	trombospondin
FGF	angiostatin
HGF	endostatin
matrixmataloproteázy	TGF-beta
stromelyzin	PF-4
kolagenázy	
gelatinázy	inerferona alfa a beta
angiopoetiny	inhibitory proteolýzy
angiopoetin -1	TIMPs
angiogenin	PAI (plasminogen activator)
PDGF	
integriny	

(+) Receptory: VEGFR-1 (Flt-1), VEGFR-2 (KDR), VEGFR-3 (Flt-4)

VEGF rodina patří mezi zásadní tumorem secernované angiogenní faktory

- Vaskulární endoteliální růstové faktory (VEGF) mají zásadní význam jako signální molekuly secernované nádory
- Stimulují angiogenézu a lymfangiogenézu
- Existuje 5 členů rodiny VEGF: (VEGF-A, VEGF-B, VEGF-C, VEGF-D, VEGF-E)

VEGF se váže na VEGFR receptory endoteliální buňky

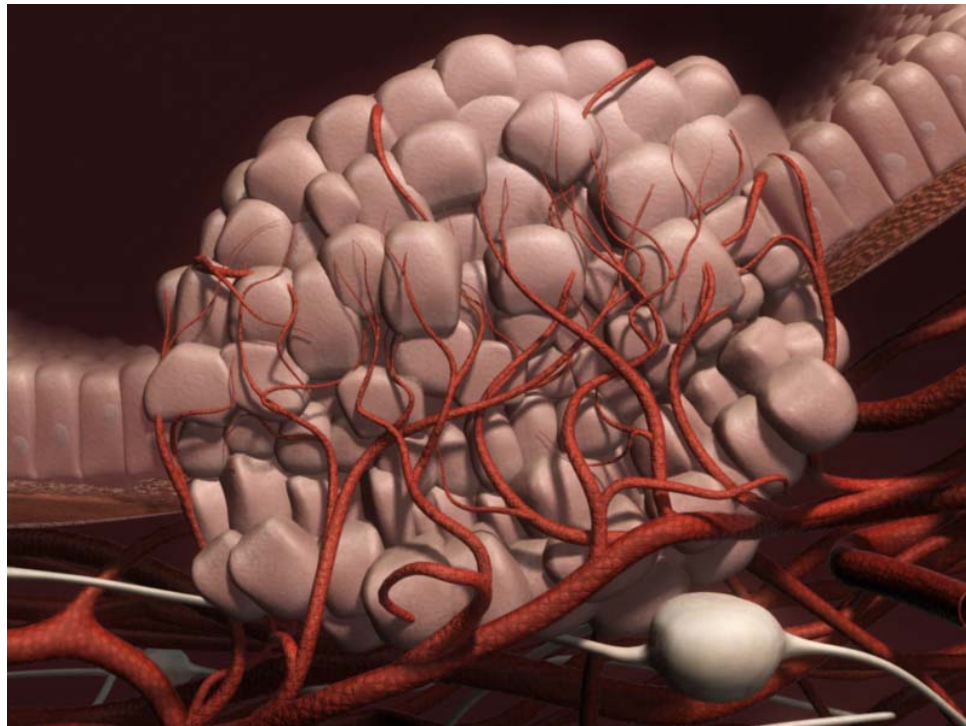
- VEGF se váží na povrchové receptory endoteliálních buněk.
family members
- Existují 3 VEGF receptory: VEGFR-1, VEGFR-2, a VEGFR-3
- VEGFR-1 a VEGFR-2 stimulují angiogenézu, VEGFR-3 stimulují angiogenézu a lymfangiogenézu

Angiogenéza podporuje růst nádorů a metastázy

- Novotvorba krevních a lymfatických cév umožňuje růst solidních nádorů a vzdálené metastázy.
- Inhibice nádorové angiogeneze může proto inhibovat nádorový růst a jeho šíření.

Metody k potlačení angiogeneze

Blokáda angiogenních faktorů

suramin

protilátky proti VEGF (bevacizumab)

protilátky proti receptoru pro VEGF

inhibitory proteinkináz receptoru pro VEGF
(sorafenib, semaxanib, pazopanib,
SU6668, ZD4190)

Aplikace přirozených antagonistů

ABT-510 (trombospondin mimetic peptid)

neovastat

angiostatin

endostatin

rekombinantní PF4

Inhibice endoteliální proliferace

fugilin

AGM-1470

interferony alfa a beta

thalidomid

linomid

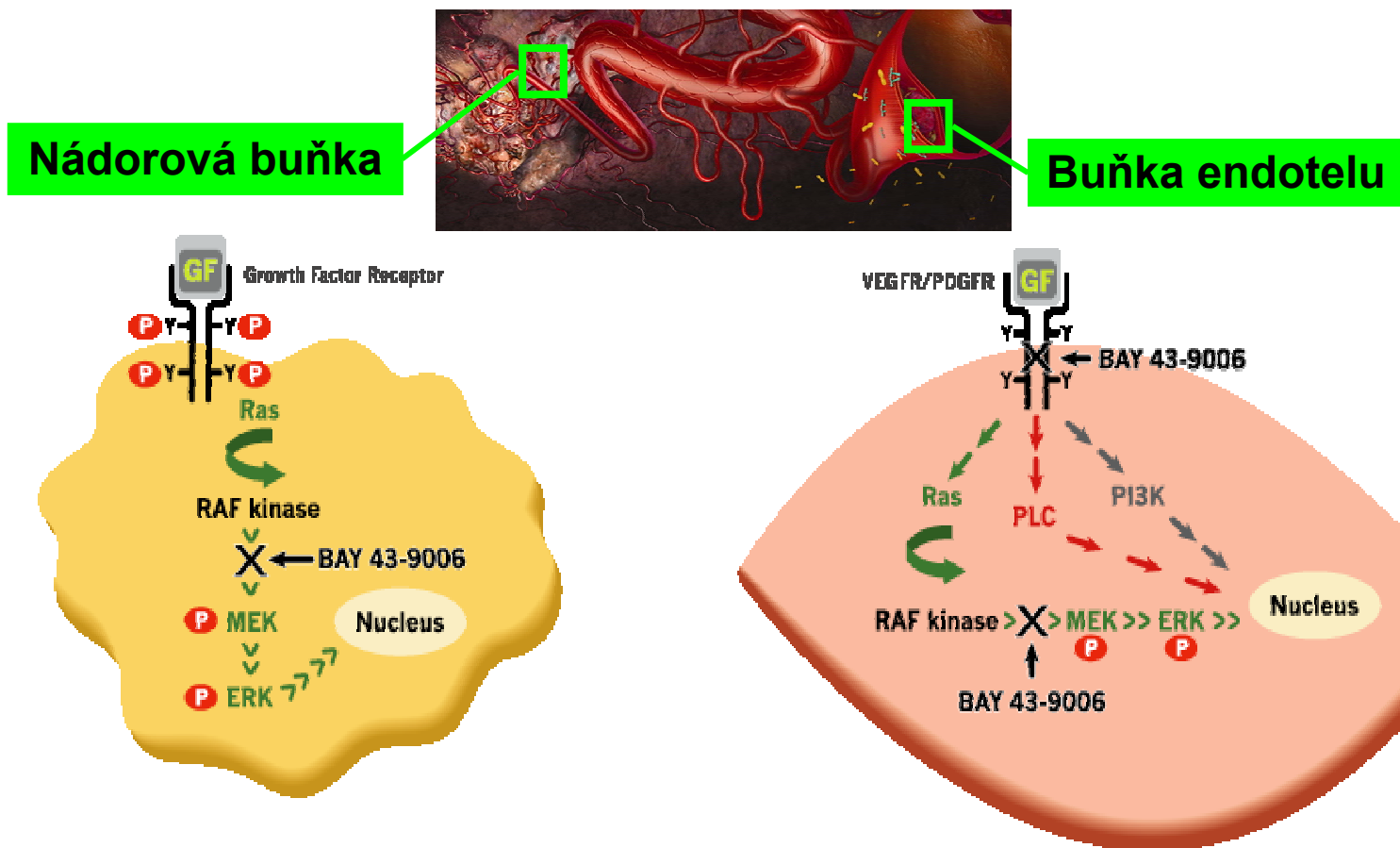
Stabilizátory bazální membrány

prinomastat

marimastat

batimastat

Sorafenib – duální inhibitor RAF kinázy a VEGFR*

BAY 43-9006 inhibuje proliferaci nádorových buněk působením na RAF/MEK/ERK signální cestu na úrovni RAF kinázy.

BAY 43-9006 prokázal antiangiogenní efekt působením na tyrosin kinázový receptor VEGFR-2 a PDGFR a jejich signální kaskádu.

*Obě tyto protinádorové aktivity jsou z preklinických modelů.

Nové směry – racionální kombinace

- Inhibice signálu se standardní chemo- nebo radioterapií
  - Např. NSCLC, RCC
  - Inhibice signálu s hormonální terapií
  - Karcinom prsu a prostaty
- Kombinace inhibice signálů
- Zesílení suprese na cílových strukturách (protilátky proti EGFR + TKI)
  - Posílení cesty suprese (EGFR + RAS/RAF)
  - Komplementární cesty / funkce (EGFR + mTOR)
- Multispecifické TKI
  - Komplementární cesty / funkce

Inhibitory osteolýzy

- Kalcitonin
  - Peptid štítné žlázy inhibující aktivitu osteoklastů
- Bisfosfonáty
  - Snížení počtu aktivních osteoklastů
  - Ztráta osteolytické aktivity
  - Snížení aktivity hydrolytických enzymů působících hydrolýzu
  - Molekulární účinek bisfosfonátů na osteoklasty
    - Klodronat
      - Intracelulární inkorporace bisfosfonátu do ATP
    - Pamidronat
    - Ibandronat
    - Alendronat
    - Zolendronat
    - Risendronat
      - Inhibice kyseliny mevalonové – poškození funkce osteoklastů

Antidota a protektiva

- Amifostin
  - Snižuje toxicitu alkylačních látek (dusíkatého yperitu, cyklofosfamidu, melfalanu) a cisplatiny a rovněž radioterapie. (Váže volné radikály a urychluje reparační procesy v DNA)
- Dexrazoxan
  - Kardioprotektivum při léčbě antracykliny
- Leukovorin
  - Snižuje toxicitu metotrexatu
- Mesna
  - Ochrana urotelu při léčbě ifosfamidem a HD cyklofosfamidem
- Dimethylsulfoxid
  - Při úniku mytomicinu C a antracyklinů mimo žílu lokální aplikace obkladů DMSO

Prevence komplikací

- Neutropénie – hematopoetické růstové faktory
- Imunosuprese a infekce – antibiotika / antimykotika / antivirotika
- Žilní tromboembólie – antikoagulancia
- Nausea a zvracení – antiemetika
- Bolest – analgetika NSAID / anodyna

Antiemetika v onkologii

5-HT₃ antagonisté setrony	ondansetron, dolasetron, granisetron, tropisetron, palonosetron
D2/5-HT₃ antagonisté substituované benzamidy	metoclopramid alizaprid
D2 antagonisté butyrophenony	haloperidol droperidol
D2 antagonisté substituované butyrophenony	domperidon
D2 antagonisté fenothiaziny	prochlorperazin chlorpromazin
Glukokortikoidy	dexamethason methylprednisolon
GABA Benzodiazepiny	lorazepam alprazolam
Substance P/NK1 antagonisté	aprepitant (EMEND)

Liga emetogenní účinnosti cytostatik

>90 %

1. Cisplatina

2. Dacarbazin

3. Dactinomycin

4. Cyclophosphamid

5. Carmustin

60-90 %

6. Prokarbazin

7. Doxorubicin

8. Cytarabin

30-60 %

9. Epirubicin

10. Ifosfamid

11. Methotrexat

10-30 %

12. 5-fluorouracil

13. Taxany

<10 %

14. Bleomycin

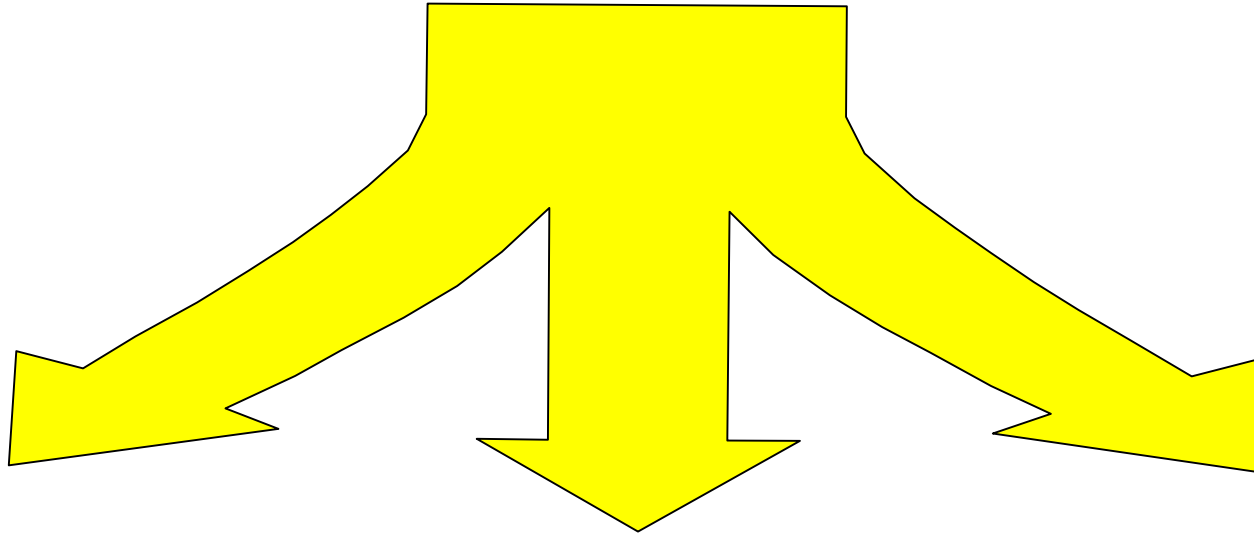
15. Vinblastin

16. Vincristin

17. Chlorambucil

Zvracení v onkologii

Anticipační

**Psychická
nadstavba**

Časné

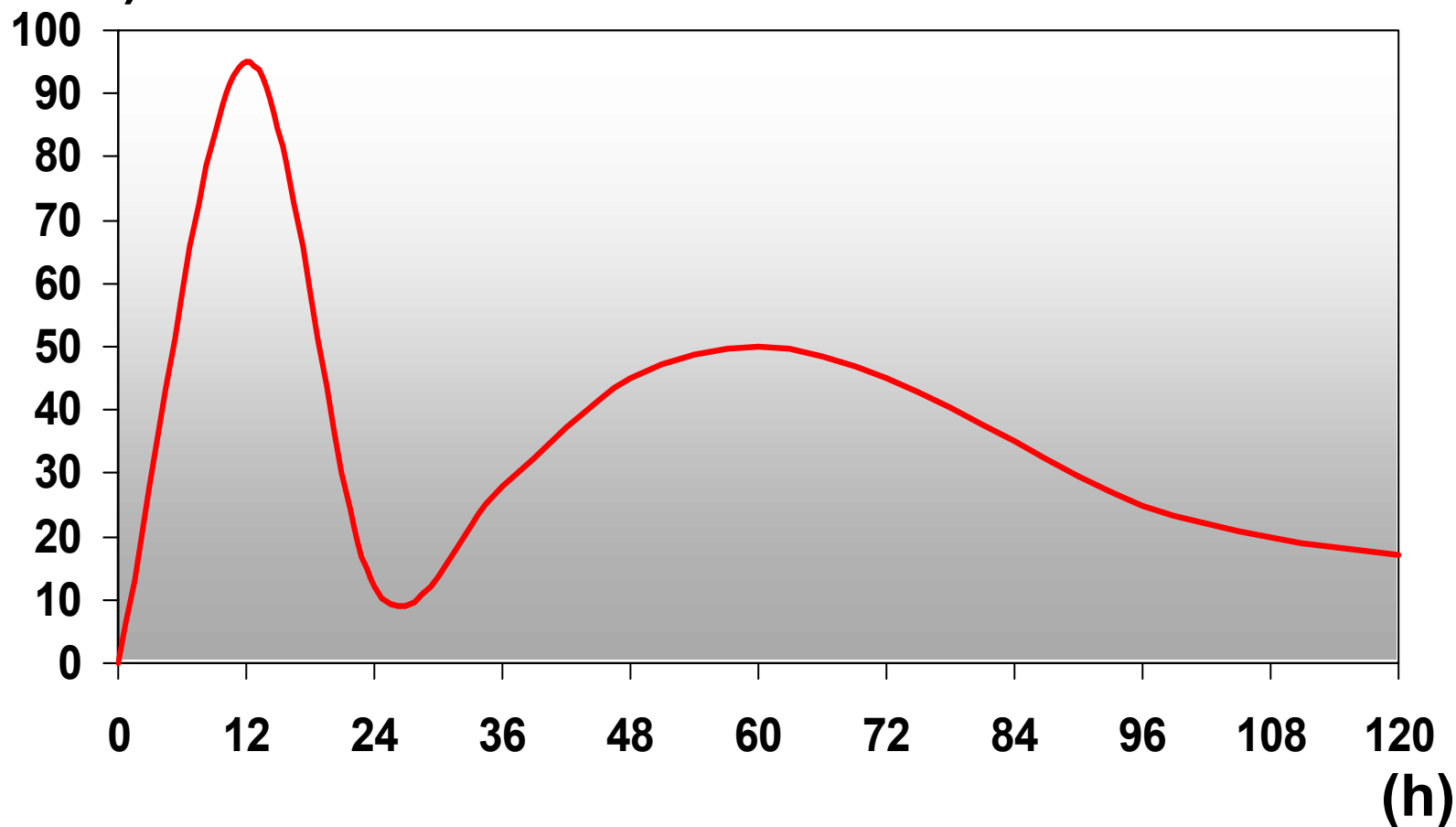
Do 24 h

Pozdní

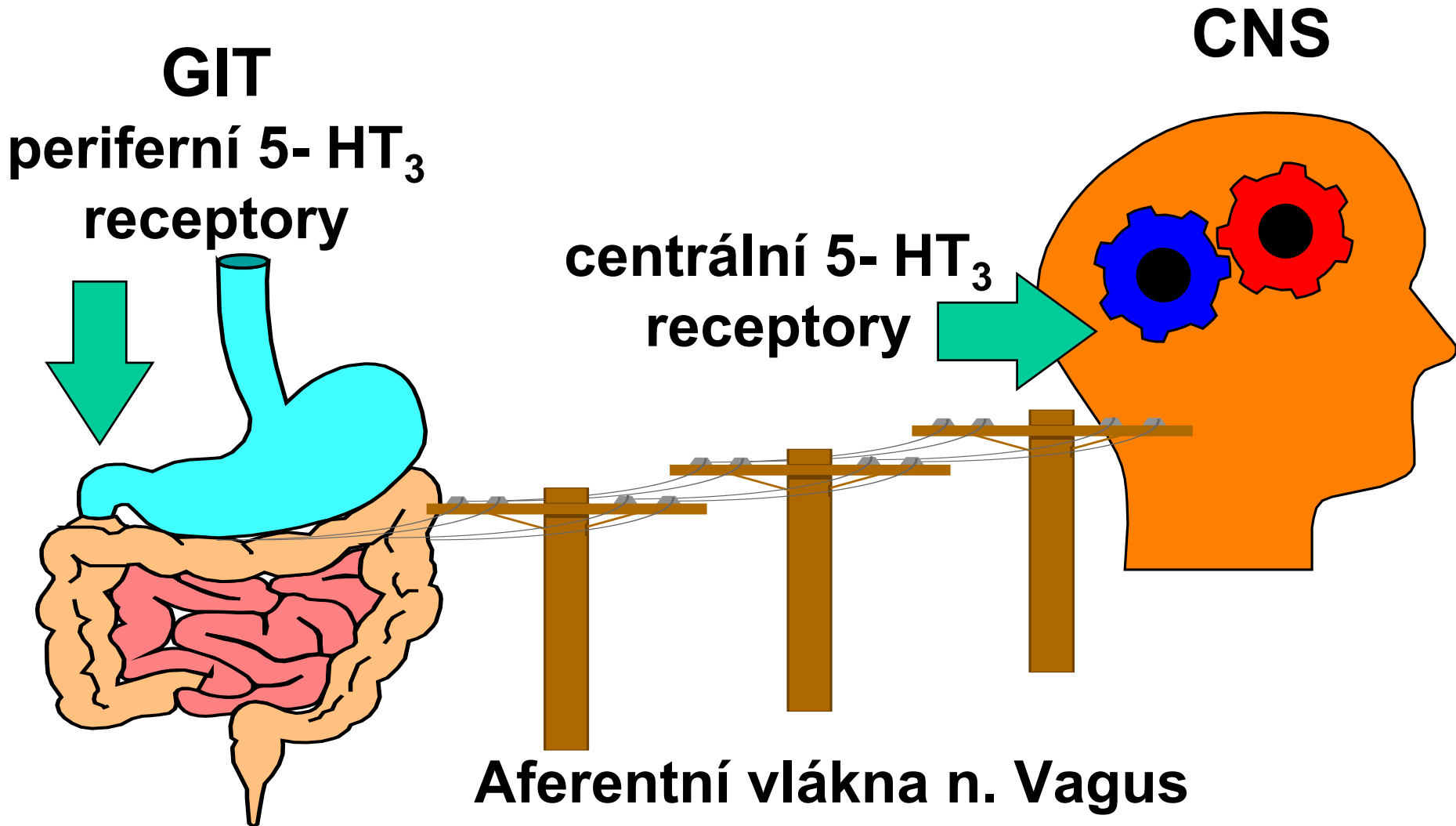
**Za 24 h
Několik dní**

Průběh časného a pozdního zvracení po cisplatině

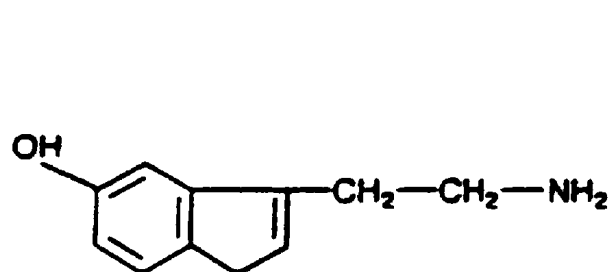
(Intenzita %)

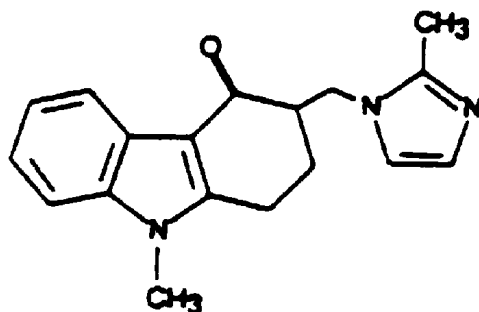
Setrony a zvrací reflex

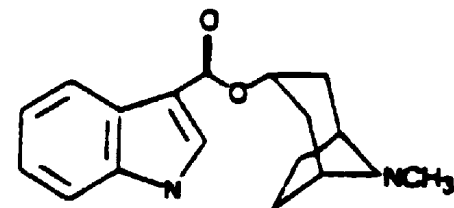
Strukturní vzorce serotoninu a některých setronů

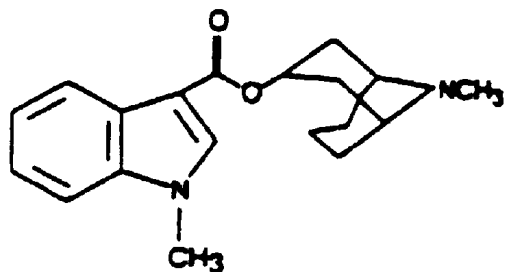
serotonin

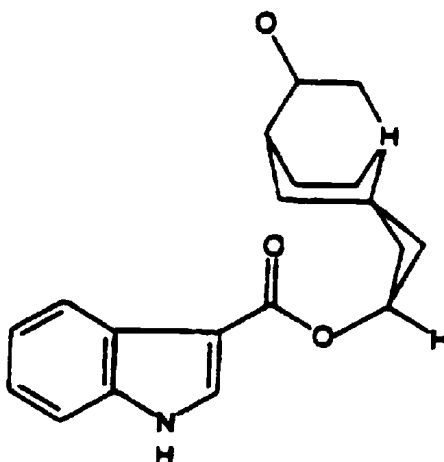
ondansetron

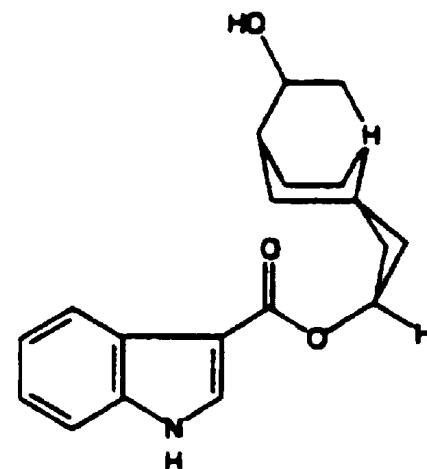
tropisetron

granisetron

dolasetron

hydrodolasetron

Ondansetron – ZOFRAN, Granisetron – KYTRIL , Tropisetron – NAVOBAN,
Dolasetron – , Palonosetron – ALOXI

Mechanismus účinku setronů

- Aktivace 5 - HT₃ receptoru
  - *rychlá depolarizace*
- Otevření iontového kanálu
  - *pohyb vápníku do buňek*
- Zvýšená koncentrace Ca⁺⁺
  - *uvolnění neurotransmiteru z n. zakončení*
- Vzestup c - GMP
  - *odpověď*

Farmakokinetika setronů*

	t_{max} (h)	CL (ml/h)	t_{0,5} (h)
ondansetron	0,8 - 2,0	34 - 36	2,4 - 5,8
tropisetron	2,0 - 3,0	60**/100	7 - 8**/30 - 40
granisetron	1,5 - 3,5	15 - 50	3,0 - 10,0
dolasetron***	0,8 - 1,0	35 - 63	4,0 - 9,0
palonosetron	-	160t/66r	+/- 40

*) Biol. dostupnost 50 - 80 %, vazba na bílkoviny 65 - 70 %

**) rychlá metabolizace, ***) resp. Hydrodolasetron

t = celková, r = renální clearance

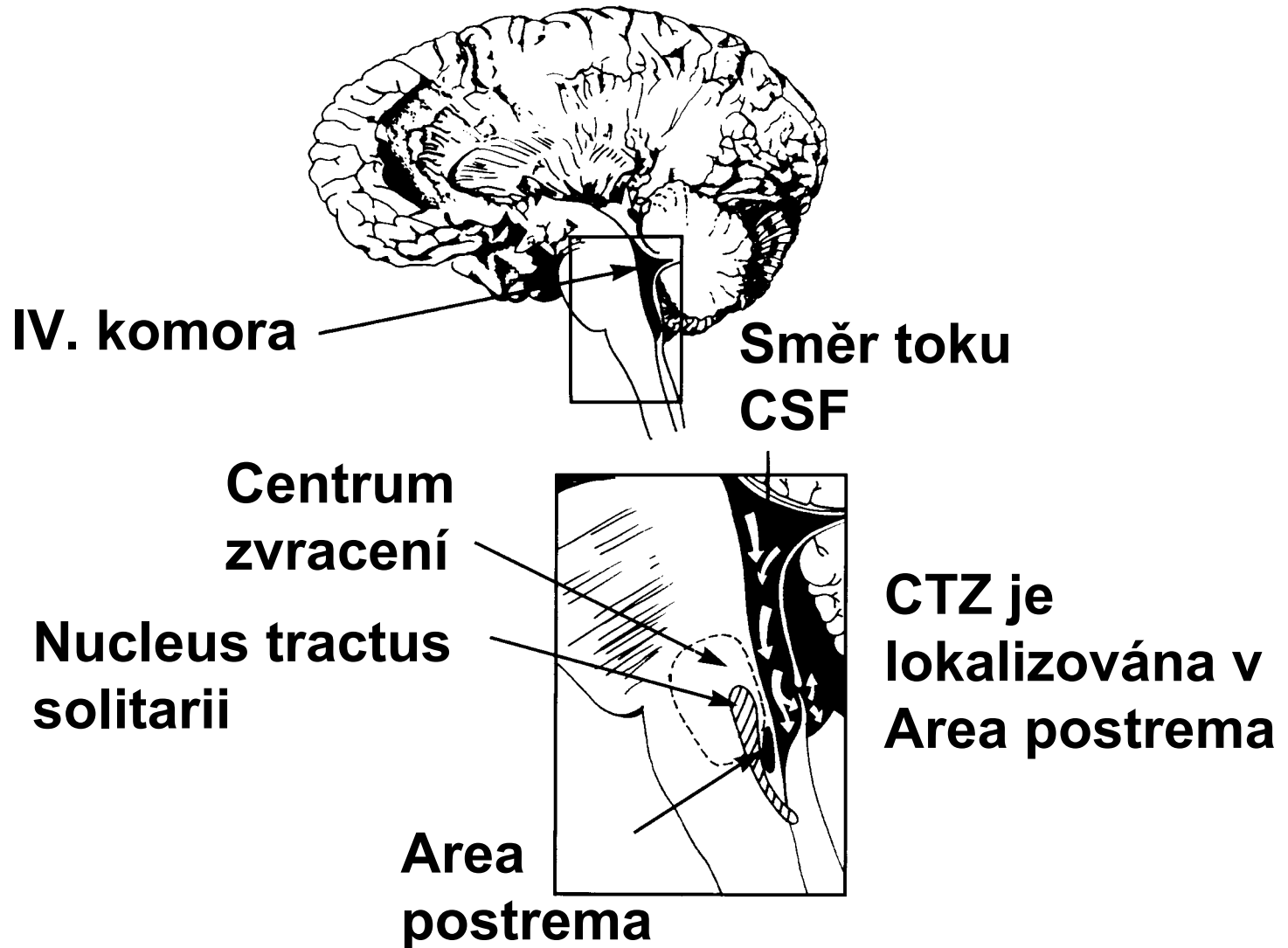
Centrum pro zvracení a spojení

- **Nepředstavuje anatomicky vymezenou strukturu, ale pouze funkčně vymezenou v oblasti Area postrema IV. komory**
- **Aferntní impulzy**
  - nejen z trávicí trubice, ale i peritonea, žlučníku a oblasti jater
  - CNS - nitrolební hypertenze, psychogenní podněty, vestibulární dráždění

Umístění area postrema a oblast centra zvracení

Zvracivý reflex

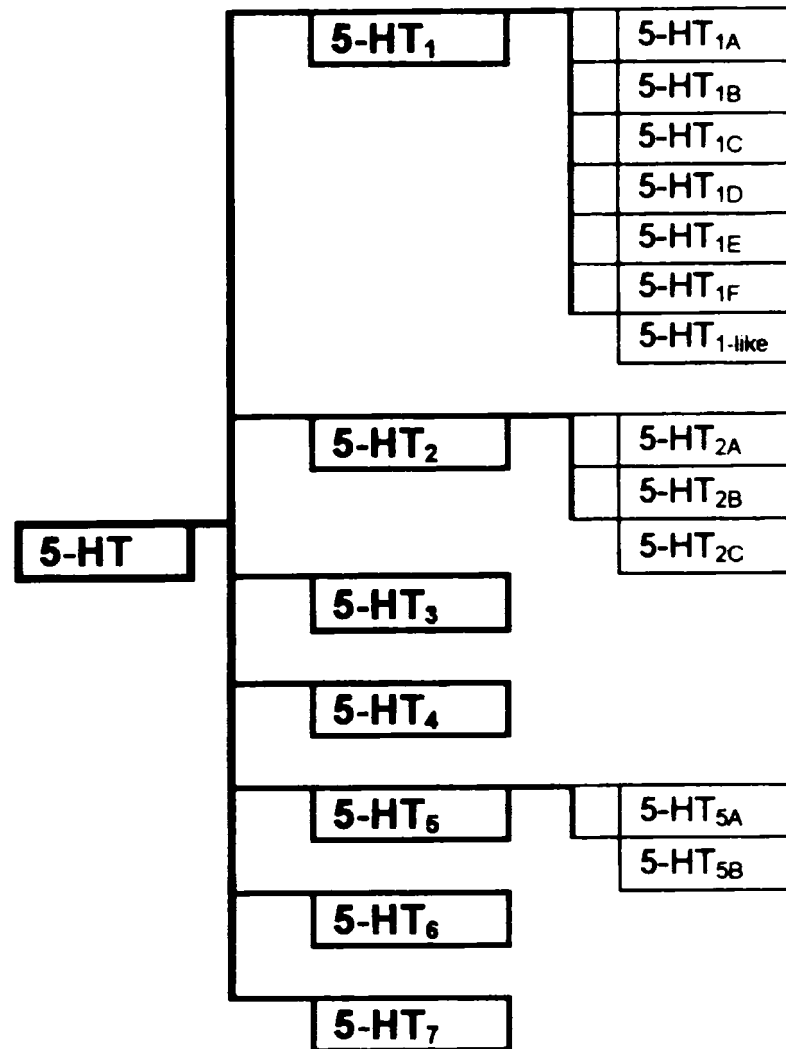
- **Procesy probíhající v průběhu zvracení jsou ve své podstatě fyziologickou odpovědí, která je určitými impulzy aktivována**
- **Uplatňují se**
  - **Pocit na zvracení, žaludeční stáza, rytmické kontrakce dýchacího a abdominálního svalstva**
  - **Zvýšené slinění, bledost, pocení**
- **Zvracení nezbavuje organismus toxinů**

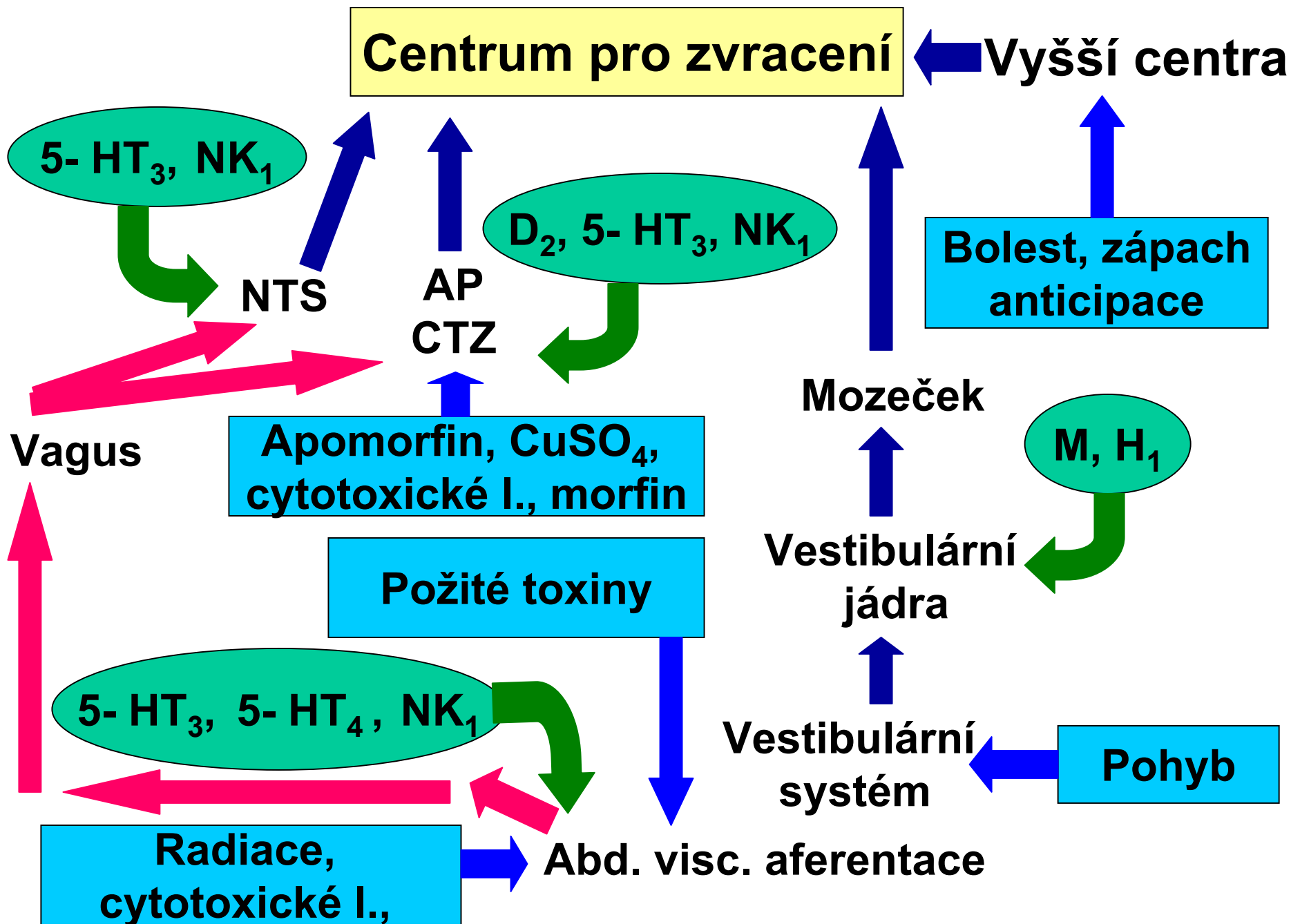
Mediátory zvracivého reflexu

- **Serotonin - 5-HT₃, antagonisté (setrony)**
- **Dopamin - D₂, antagonisté (metoklopramid)**
- **Histamin - H₁, antihistaminika (difenhydramin)**
- **Acetylcholin- M, anticholinergika (skopolamin)**
- **Ostatní mediátory- např. somatostatin, kyselina γ -aminomáselná**

Klasifikace 5-HT receptorů

Nežádoucí účinky setronů a metoklopramidu v %

---

	bolest hlavy	zácpa	průjem	únava
ondansetron	11	4	2	8
tropisetron	26	14	7	8
granisetron	18	3	5	9
dolasetron	22	2	8	10
metoklopramid	13	3	19	14
placebo	6	4	n	4

Antagonisté substance P/NK1

- Mechanismus účinku
  - Selektivní antagonistá substance P/NK1 receptorů
  - Bez aktivity vůči 5-HT₃, dopaminovým a steroidním receptorům (= jiný mechanismus účinku)
  - Aditivní účinek s výše uvedenými receptory
- Farmakokinetika a interakce
  - Biologická dostupnost 65%
  - **Metabolizován P-450!!!** (CYP 3A4, CYP 1A2, CYP 2C19)
  - Eliminační poločas 9 – 13h (55% moč, 45% stolice)
- Nežádoucí účinky
  - Neobjevily se žádné významné nežádoucí účinky ve srovnání se standardní terapií setrony a dexametazonem

Přínos prevence nauzey a zvracení

- Pokrok v podpůrné léčbě v onkologii
  - ➔ Intenzifikace chemoterapie vysoce emetogenními cytostatiky
  - ➔ Zvýšení kvality života
  - ➔ Zlepšení prognózy

**Ekonomické
důsledky ?**

Ekonomické důsledky zavedení nových antiemetik

- Náklady na nová antiemetika jsou ve srovnání s dalšími ekonomickými důsledky zanedbatelné
  - ➔ vyšší dávky cytostatik a další intenzifikace léčby zvyšují *přímé náklady*
  - ➔ zlepšení prognózy spojené s delším přežíváním a tedy další možnou léčbou vede ke zvyšování *přímých i nepřímých nákladů*